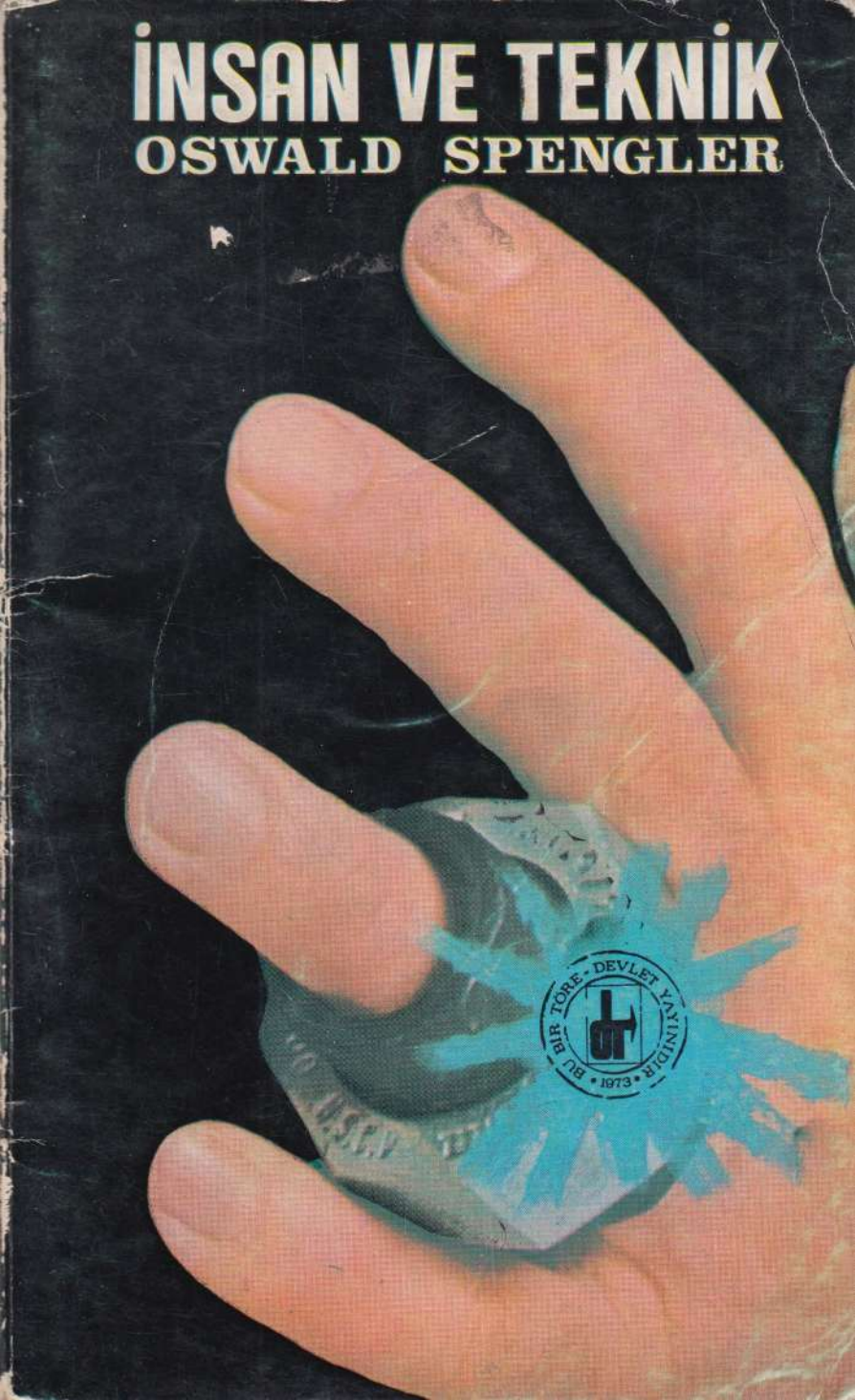
İNSAN VE TEKNİK

OSWALD SPENGLER

İNSAN VE TEKNİK

Yazan :
Oswald SPENGLER

Çev. Dr. Kâmil TURAN

Ankara
1 9 7 3

Töre - Devlet Yayınevi
Konur Sok. 57 C/8 Köklü Pasajı
Bakanlıklar - ANKARA
Tel.: 17 23 23

Töre - Devlet Yayınları Nu : 8

Kapak Kompozisyonu : **Yılmaz Yalçıner**
Kapak Baskısı : **San Matbaası**
Dizgi - Tertip : **Yüksel Matbaası**
Baskı : **Yelken Matbaası**
Cilt : **Yedigün Mücellithanesi**

İÇİNDEKİLER

YAZARIN ÖNSÖZÜ 7

GİRİŞ 9

TEKNİK HAYATIN TAKTİĞİDİR 24
Hareket ve vasıta. Savaş ve silâh. Gelişme ve bitiş. Gerçeklerin şekli olarak, geçmiş.

OT YİYİCİLER VE YIRTICI HAYVANLAR ... 36
İnsan ve yırtıcı hayvan. Ganimet olmak ve ganimet almak. Kaçış veya saldırı olarak hareket. Yırtıcı hayvan gözü ve dünyası. Hayvanların değiştirilemeyen, soydan gelen tekniği ve insanların icatçı tekniği.

İNSANIN MENŞEİ: EL VE ALET 47
Dokunma ve uygulama organı olarak el. Silâhın üretilişinin ve kullanılışının biribirinden ayrılışı. Soy baskısından kurtuluş. «Gözün düşüncesi» ve «Elin düşüncesi». **Vasıta ve gaye.** Yaratıcı olarak insan. Bir defaya mahsus bir olay: İnsanın soy baskısından kurtuluşu. Tabiat ve «San'at». İnsanın sun'î tekniği. İnsan tabiata karşı: İnsanların trajedisi.

İKİNCİ SAFHA: KONUŞMA VE TEŞEBBÜS 57
Birden fazla insanın faaliyeti. Kelimeler yardımı ile konuşma ne zamandan beri mevcuttur?. Konuşmanın gayesi: Birden fazla kişinin

teşebbüsü. Teşebbüsün gayesi: İnsanın kudretinin artışı. Düşünce ve kol gücünün biribirinden ayrılması. Yönetenlerin ve yönetilenlerin çalışmaları. Kafalar ve eller. Kabiliyetlerin hiyerarşisi. Teşkilâtlanma. Teşkilâtlı mevcudiyet: Devlet, Millet, Politika, İktisat. Teknik ve nüfus. Şahsiyet ve kütle.

SONUÇ: MAKİNA KÜLTÜRÜNÜN YÜKSELİŞİ VE SONU 78
Ruhen; Viking olanlar. Deney, iş hipotezi, devamlı hareket. Makinanın anlamı: Tabiatın inorganik güçlerinin çalışmaya zorlanması. Sanayi, zenginlik ve kuvvet. Kömür ve nüfus. İnsanlığın makinalaşması. Çöküş alâmetleri: Liderlerin hamlesi. (kol işçilerinin) isyanı. Teknik tekelinin kaybı. Renkli milletlerin dünyası. Sonuç.

YAZARIN ÖNSÖZÜ

Okuyucuya bu sayfalarda yıllardan beri üzerinde çalıştığım daha geniş bir eserden, bazı kısımlar sunuyorum. Daha önce niyetim «Batının Çöküşü» isimli eserime tatbik ettiğim metodun aynını, Yüksek Kültürler grubuna da uygulayıp, varoluşundan günümüze kadar insanın tarihini yazmaktı. Fakat birinci eserimin verdiği tecrübeden de anladığım gibi, okuyucuların büyük bir kısmı, fikirlerin tümü üzerinde anlaşılır bir görüş noktası muhafaza etmek durumunda değildirler. Okuyucular âşina oldukları bu veya şu sahanın teferruatı içinde kayboluyor, geriye kalanla ya şöyle böyle, veya hiç ilgilenmiyorlar. Bunun sonucu olarak hem yazdıklarım, hem de temas ettiğim konularda bozuk bir imajdan fazlasını tutamıyorlar. Eskiden olduğu kadar şimdi de inanıyorum ki, herhangi bir problemin üzerinde özellikle durmak hatasını önleyerek, insan faaliyetinin bütün sahaları aynı zamanda ve mukayeseli bir şekilde göz önüne alınmadan, insanın kaderini anlamak mümkün olmayacaktır. İnsan varlığının siyasî, dinî veya san'at bakımından özel bazı görüntülerini ele almakla, onun bu yönlerinin ayrı ayrı çözümlenebileceğine inananlar varsa, buna karşı elbette diyeceğim yoktur. Buna rağmen bu kitapta bu problemlerden birkaçını ele almayı deneyeceğim. Bu problemler çok sayıda mevcut bulunan diğerlerinden ancak birkaçıdır. Fakat biribirleriyle ilgili olduklarından, insan kaderinin büyük sırrı hakkında okuyucuya yardımcı olmaya kâfi geleceklerdir.

Oswald SPENGLER
Münih, 1931

GİRİŞ

Günümüz toplumlarının hayatını, her sahada etkiler hale gelmiş bulunan teknik, geçmiş yüzyılların geleneksel anlayışı içinde, filozoflardan çözüm yolu bekleyen nesilleri çağ dışına itmiştir. Eskiden, bilimsel çalışmalarını merak saikası ile laboratuvarlarda sürdürüp sonuç almakta güçlük çeken bilginler, makina tekniği sayesinde bugün, bilimin insanlığın gördüğü, anladığı ve benimsediği, elle tutulur, gözle görülür, yaşanır gerçekler haline gelmiş olduğunu ifade etmektedirler. Teknik ve teknoloji, yirminci yüzyılın yarısında gittikçe artan bir hızla, toplum hayatına yerleşirken insanlık, tarihinde belki de ilk defa makina ile toplumun kaynaşmış bir hayat düzenine ulaştığını görmüştür. Bir taraftan toplum hayatında alabildiğine yayılan makina tekniği, tabiatın sunduğu nimetler kadar insan hayatının gerçek bir unsuru haline gelmiş, beşer hayatının tamamlayıcı yanı olmuştur.

Evde, okulda, mutfakta, işyerinde, laboratuarda, tarlada, kibar aleminin toplantılarında, köy kahvesinde, denizde, havada ve kışlada teknik medeniyetin yüzlerce mucizesi ile yanyana ve içiçe yaşamaktayız. Bugün teknik, günümüz toplumunun günlük hayatını bile aşarak, geleceğimizin teminatı haline gelmiştir. Toplumların gelişmesi kadar, geri kalmışlığının, zaferleri kadar yenilgelerinin de ölçütü artık tekniktir. 2000 yıllarında nüfusu altı milyara ulaşacak o-

lan insanlık, neslimizin kökünü kurutacak bir kıtlığa karşı yalnız modern teknik ve bilimden yardım umabilmektedir.

Teknikle içiçe yaşayan toplum, diğer taraftan insanın fizyolojik gücünü, teknik sayesinde ölçülmez boyutlara vardırabilmiştir. Makina tekniği, daha geçen yüzyılın ilk yarısına kadar, ufukları çepeçevre sarılı bulunan insanlığın, içinde kapalı kaldığı çemberin her milimetre karesini, demir yumrukları ile döğerek, toplumlara yeni boyutlar kazandırmıştır. Artık ele alınmayacak tabiat sırrı, ulaşılmayacak mesafe, deneye tâbi tutulmayacak madde, duyulmayacak ses, görülmeyecek ışık, takip edilmeyecek gelişme kalmamıştır. Milyonlarca ışık yılı uzakta göz kırpan yıldızlar, denizlerin derinliklerinde yaşayan canlı varlıkların hayatı, atom çekirdeğinin yapısı, reaksiyonlara tâbi cansız varlıkların yapı değiştirmeleri, kısaca insan ruhunun derinliğindeki ve insanın dışındaki bütün kâinat, makina tekniğinin el uzatabileceği sahalar haline gelmiştir. Toplum hayatının itici gücü haline gelen makina tekniği, ses ve ışık dalgaları, çark anten ve motorları ile kendisinden önceki toplumların bugün gözlerimize okadar ilkel ve mâsum gözüken yaşayışını tamamiyle değiştirmiştir.

Toplumun yaşayışını bukadar köklü bir şekilde değiştiren makina tekniği, ne yazık ki önemine denk araştırmalara nadiren konu yapılmıştır. Yirminci yüzyıl toplumunu karakterize eden makina tekniği hangi safhalardan geçmiştir? Büyük bir kurtarıcı olarak geri kalmış toplumların rüyalarını doldıran makina tekniğini doğuran unsurlar nelerdir? Medeniyet, kültür, ideoloji, tarih, coğrafya, iktisat, sosyoloji ve toplum pisikolojisi gibi kavramlarla, makina tekniği kavramı arasında nasıl bir bağ vardır? Gelişmiş, yani makina tekniğine sahip toplumlarla, gelişmemiş, makina tekniğine sahip olmayan toplumları ayıran unsurlar nelerdir?

Toplum gelişmesinin kaçınılmaz şartlarından biri olarak kabul edilen makina tekniğinin, kavram olarak açıklığa kavuşturulabilmesi için, bugüne kadar yapılan çalış-

malar yeterli olmamıştır. Zira teknik ve insan ilişkilerinin, halen subjektif bir açıdan ele alınıp eleştirilmesi yalnız başına teknik kavramının, hakkı ile anlaşılamadığının başlıca delili sayılmaktadır. Kaldı ki bu kavram açıklığa kavuşturulmadıkça, herhangi bir toplumun makina tekniğine sahip olabilmesi yüzyılımızın çözüm bekleyen bir sorunu olmakta devam edecektir.

Bunun için insan ve teknik ilişkilerine bir açıklık kavuşturmak ve kalkınmalarında, haklı olarak tekniğin mucizelerini rehber alan toplumların arayışlarına yardımcı olmak gayesi ile, Alman düşünürü Oswald SPENGLER'in kaleme aldığı bu eserini dilimize çevirmeyi uygun gördük.

II

1880 yılında Almanya'nın Blankenburg şehrinde doğan Oswald Spengler, Nietzche, Dilthey ve Goethe'nin etkisi altında kalmış bir düşünürdür. En çok 1912-1918 yılları arasında kaleme aldığı ve 1918 yılında yayınladığı «Der Untergang des Abendlandes» (Batının Çüküşü isimli eseri ile şöhret yapan Spengler'in ünü, bu tarihten sonra gittikçe yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu eserde, Batı Avrupa'nın, Dünya'daki üstünlüğünün sona ermek üzere olduğunu anlatmaya çalışan yazar, daha sonra Valery'nin de yaptığı gibi, Batı Avrupa toplumlarını, kendi gelecekleri üzerinde düşünmeye zorlamıştır. Nitekim, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, savaş önce yılların lider devletlerinden İngiltere, Almanya ve Fransa'nın Dünya politikasında ikinci plâna düşmeleri; Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği gibi sonradan sahneye çıkmış devletlerin, Dünya politikası üzerinde hâkimiyet kurmaları; Afrika ve Asya'nın eski sömürgelerinin siyasi ve iktisadî yönlerden istiklâllerini kazanmak için gittikçe artan büyük bir gayret içinde çırpınmaları, Japonya ve Çin gibi Uzak Doğu ülkelerinin makina tekniğine verdikleri önem sonucu, gittikçe Batı'dan bağımsız bir hale gelmeleri, Spengler'in düşüncelerini doğrulamıştır.

Dünya görüşünün temel düşüncelerini, «Batı'nın Çöküşü» isimli eserinde ortaya koyan Spengler, 1920 yılında «Purusyalılık ve Sosyalizm»'i, 1924 te «Alman İmparatorluğu'nun İhyası»nı, 1932 de «Alman Gençliğinin Siya-

si Görevleri»ni yazmıştır. Ayrıca yazarın 1936 da ölümünden sonra bazı yazıları «Konuşmalar ve Makaleler» isimli bir kitapta bir araya getirilmiştir.

1931 yılında «Der Mensch und die Technik» (İnsan ve Teknik) ismi ile yayınlanan bu eser önceleri pek dikkati çekmemiştir. Bu ilgisizliğin sebebini ,eserin yayınlandığı yıllardaki toplum anlayışı ile yorumlamak mümkündür. Zira bu devrin Avrupası, doğmakta olan teknolojik yarınların gerçek veçhesini, kıt'anın her tarafında kütleleri peşine takıp sürükleyen, ama kaynağını, gerçekten fazla heyecandan alan ideolojilerin tozu dumanı içinde farkedememiştir. Bu devirde yirminci yüzyılın problemlerine, Almanya'da Nasyonal Sosyalizm, İtalya'da Faşizm, İspanya'da Falanjizm, Portekiz'de Salazarizm, Sovyetler Birliğinde Komünizm, hattâ Avrupa'nın demokratik ülkelerinde bile küçük çapta da olsa mevzii ideolojiler tarafından çözüm yolları teklif edilmekte idi. Modern teknolojiye toplum yapısını uydurmak zorunda bulunan Avrupa heyecan ve kehanet bağları ile şartlanmıştı.

Siyasi mezheplerin meydana getirdiği kördüğümün, İkinci Dünya Savaşından sonra çözülmesi, beş yıla yakın cihan çapındaki korkunç bir savaşın, teknolojik hamleleri bir taraftan fasıla olarak sıklaştırırken, diğer taraftan, toplumun iktisadî geri kalmışlığını gözler önüne sermesi, Spengler'in bu küçük eserinin daha da kıymet kazanmasına sebebiyet vermiştir.

III

«İnsan ve Teknik,» Spengler'in Dünya Görüşü'nün bir özeti olduğu kadar, teknik ve insan ilişkilerini bütün inceliği ile işlemek gibi, günümüzün en önemli konularından birini, tüm halinde gözler önüne sermek meziyetine de sahiptir.

Eserlerinin hemen hemen hepsinde, Dünya tarihinin morfolojisini izah etmeye çalışan yazar, «İnsan ve Teknik» te, genel olarak «teknik» kavramını ele almış ve bu kavramın canlılarla olan hayati ilişkilerini ustalıkla belirlemiştir. Hayatın varsaydığımız ve peşinen savunmasını üzerimize aldığımız bazı klasik yönlerinin, Spengler'in kaleminde kâğıttan kaleler gibi ardarda yıkıldığını görmek, şüphesiz ki okuyucuyu şaşırtacaktır. Çünkü varlığımızın sırlarının çözümünün ondokuzuncu yüzyıl yazarlarının sandığı kadar kolay olmadığını iddia eden yazarın, birbirlerine zincirlediği ve tarihi örneklerle takviye ettiği düşüncelerini, şaşırtıcı da olsa, kabul etmemenin güçlüğü de derhal anlaşılacaktır.

Spengler, kendine özgü bir Dünya Görüşü'nün sahibi olduğu kadar, kelime ve terimlerin kullanışında da bazı özelliklere sahiptir. Maddeci düşüncenin dar sınırları içinde, insanın kaderinin incelenemiyeceğine inanan yazar, «İnsan» dediği zaman ruh ve maddeden, ruh ve kalıptan müteşekkil bir varlığı; «teknik» dediği zaman, insanla beraber, daha doğrusu, canlılarla beraber ortaya çı-

kan bir gerçeği dile getirmek istemektedir. Spengler'in anlayışında: Hayat, savaş; ideoloji, sığınak; millet, belirli kültür ve medeniyetle var olabilen canlı bir antite; teknik, millet ruhundan doğan bir dehânın mahsulüdür. «Hayatı anlamak için, onun seviyesinde bulunmak gereklidir.» diyen Spengler, hoşumuza gitsin veya gitmesin, hayatın yaşanması zorunlu olan bütün gerçekleri ile önümüzde bulunduğunu; bu gerçeğe sırt dönüp, birtakım hayallerin saçakları altına sığınmakla, bize empoze edilen kaderi değiştiremeyeceğimizi anlatmaya çalışmaktadır.

Toplumların hayatında, tıpkı canlı varlıklar gibi farklı dönemlerin var olduğuna inanan Spengler, önüne geçilmez bir kaderin hükmü olarak, toplumların da doğup, gelişip, öldükleri inancındadır. O, toplumların ideolojik kâhinler tarafından hayali sistemlerin istikametinde tahrik edilmelerinden büyük bir üzüntü duymaktadır. Marksizm gibi bilimsel olduklarını iddia eden düşünce ekollerinin bile, nasıl eninde sonunda bir kaç katı doğmanın iskeleti önünde bekçilik yapmaya mâhkum olduklarını en iyi anlayan birkaç gerçekçi yazardan biri olduğunu bütün eserleri ile ortaya koymaktadır. Özellikle komünistlerin canlı birer organizma olan toplumların varlığını sadece üretim araçları mülkiyeti ile izah etmek istemelerini hayretle karşılamaktadır. Yaşayan birer antite olan toplumların, tarihlerinin çeşitli dönemlerinde daima birer «Ruh»a sahip olduklarını söyleyen Spengler, «Yüksek Kültürler»in doğuşunu, «Büyük Medeniyetler»In oluşmasını, siyasi ve iktisadi zaferleri ve çağımızı değiştiren makina tekniğini, bu toplum ruhu tarafından meydana getirildiği inancındadır. Tarihi olayların yardımı ile medeniyetlerin zaman içinde yaptıkları hamleleri «Fatih Ruhu» veya «Viking Ruhu» dediği bu ruhun varlığı ile izah ederken, ferdi kahramanlıkları ve milletlerin cihangirliklerini bu ruhun büyüklüğü ile tanımlamaktadır. İnsanla diğer canlı varlıklar arasındaki farkların insanın «yaşama tekniğinin» üstünlüğünden ve bu ruhun farklı yapısından ileri geldi-

ği inancındadır. Ona göre «Yüksek Kültür ve Medeniyetler» bu «Ruh»un hayata aksetmiş şekilleridir. Her canlı gibi «Batı Medeniyeti»nin de doğup geliştikten sonra çökmeye mâhkum bir medeniyet olduğuna inanan Spengler, karamsarlıkla hattâ «felâketin habercisi» olmakla itham edilmektedir. Fakat Spengler düşüncesinin uzmanlarından biri olan Anatole A. Petrowsky, bu ithamlara karşı şu cevabı vermektedir: «Bizlere önümüzdeki günlerde kötü hava şartlarını haber veren meteorolojisti de karamsarlıkla mı suçlamak gerekir?» Bir meteorolojist önümüzdeki günlerde havanın nasıl olacağını atmosferin şartların inceledikten sonra nasıl tesbit ederse, Spengler'de tarih, medeniyet ve kültürleri ele alıp inceledikten sonra bazı sonuçlara varmaktadır. Ona göre: Toplumları yücelten onların sahip oldukları ruhtur. Bir toplumun büyüklüğü, onun ruhunun büyüklüğü ile orantılıdır. Bu ruh öldüğü veya dejenere olduğu zaman, bütün kültür ve medeniyeti ile o toplum da çökmeye mâhkumdur. Bütün gelmiş ve geçmiş medeniyetler bu önlenmez yolu takip etmişlerdir. Batı'nın makina medeniyetinin de aynı akıbetle karşı karşıya gelmemesi için hiçbir sebep yoktur.

IV

«İnsan ve Teknik» de Spengler, hayatı birtakım dogmatik kuralların kalıplarında donduran ideolojilerin Dünya Görüşü'ne karşı cephe almıştır. Pertrowsky'nin dediği gibi Spengler «antisistematik ve antidogmatik» bir düşünce yapısına sahiptir. Ona göre geçmişin tarihi, iktisadi ve sosyal olaylarını inceledikten sonra belirli bir mantık oyunu ile geleceğin toplumunun kanunlarını determinist bir Dünya Görüşü açısından ortaya koymak imkânsızdır. Çünkü ideolojiler içinde, vücut buldukları devrenin teknolojisinin etkisi altında oluşmuşlardır. Aradan geçen zaman içinde teknoloji gelişmiş, ideoloji ise içine döküldüğü kalıbın şeklini alarak donmuştur. Birincisinin devamlı olarak gelişmesi, ikincisinin ise dondurulup bırakılması sonucunda, yaşayışlarını ideolojilerin determinist görüşüne göre biçimleyen tolpumlarla, modern teknoloji arasında doldurulması imkânsız mesafeler meydana gelmektedir. Modern teknolojiyi daima geriden takip eder hale gelen bu çöküntü halindeki toplumlar, ruhsuzluğun ve bozulmanın en tipik örneklerini temsil etmektedirler.

Eserin diğer ilgi çekici bir yönü de, toplumların gelişmesini iktisadi ilişkilerle yorumlamak isteyen ve günümüz Türkiye'sinde moda haline gelen marksizmin iktisadi görüşünün ne kadar yanlış olduğunu ortaya koyabilmesidir. Spengler'e göre toplumları iktisaden yücelten unsur iktisadi ilişkiler değildir. Yüksek Kültür ve Medeniyet-

leri yaratan kuvvet milletlerin sahip olduğu ruhtur. (Volksgeist). Milletlerin iktisadi ve teknolojik gelişmelerini iktisadi ilişkiler açısından ele almak, meseleyi daha karışık bir hale getirmekten başka bir işe yaramayacaktır. Yüksek Kültür ve Medeniyetler, ileri bir teknoloji ve refah, güçlü bir millet ruhunun kristalleşmesinin sonucudur. Toplumlararası ve toplumlariçi iktisadi ilişkiler daha sonra doğmaktadır. Toplumun yaşayışında millet ruhu, yükselmenin veya geri kalmanın tek sebebidir. İktisadi ilişkiler ise sonuçtur. Sonuçlar toplum açısından sakıncalı bile olsa, yüksek bir millet ruhunun etkisi ile onları düzeltmek her zaman mümkündür.

Toplumların gelişmesinde, meselâ marksistlerin inandığı gibi, sadece iktisadi ilişkiler motor rolü oynasaydı, azgelişmiş ülkeleri marksist görüşle yapılmış birkaç sosyal reformla kısa zamanda gelişmiş toplumlar haline getirmek çok daha kolay olacaktı. Oysa, bugün ideolojilerinin gerektirdiği sosyal reformları gerçekleştiren marksist ülkeler, ne iktisadi yönden kalkınabilmiş, ne de yıktıkları millî ruhun yerini alabilecek bir başka kuvvet bulabilmişlerdir. Elde ettikleri yegâne kazanç, yıllar yılı katlandıkları mahrumiyetin karşılığı olan bazı zayıf sonuçlardır.

Kehanetten değil, daima yaşanmış örneklerden hareket eden Spenler, toplumların varlık ve yokluk şartlarının başlıca unsuru olan «Millî Ruh»un nasıl oluşturulduğunun daha bilinmediğini açıkça itiraf etmektedir. Ona göre, bir yıllık bir zaman içinde dört mevsimin sıralanışı gibi, bir milli ruhun varlığında da çeşitli dönemler sıralanmaktadır. Zaman içinde, mlletlerin ruhu, önce canlılık dönemini, sonra tırmanma, zirve dönemlerini yaşamakta, sonra çöküş dönemine varmaktadır. «Milli Ruh»un toplumun hayatındaki bu dönemlerine, Spengler «Tarihi Dönemler» ismini vermektedir.

Dikkati çeken üçüncü bir nokta, Spengler'in «Kültür» ve «Medeniyet» kavramlarına verdiği anlamdır. Speng-

ler'e göre «kültür» «Özel bir ruhun itici gücü tarafından şekil verilmekte olan, üzerinde çalışılmakta olan bir ham maddedir. «Üzerinde çalışılan madde oluşma, biçimlenme, şekil alma sürecini yaşamaktadır.» Bu kültür sürecini yaşayan toplumlar, güç aldıkları «Ruh» un etkisi altında her istikamete yayılmakta, zenginleşmekte, «Ruh»un istediği şekil ve biçimi arayış halinde bulunmaktadırlar. Halbuki «Medeniyet» «üzerinde yapılan çalışmalar sonuçlandırılmış», bütün boyutları ve derinlikleri ile oluşmuş, rengi kokusu belirmiş ,tamamlanmış bir eserdir. «Kültür», bir tablonun, bir heykelin, bir şiirin, bir anıtın üzerinde yapılmakta olan, ama sonuçlanmamış bir çalışma ise, «Medeniyet» bitirilmiş, oluşunu tamamlamış, yapımı sonuçlandırılmış bir tablo, bir heykel, bir şiir veya bir anıttır. «Kültür doğumun ve büyümenin, süreci, «Medeniyet» doğumun, büyümenin sonucudur.

Her «Kültürün kendine has bir medeniyeti vardır. Her ikisi de belirli bir millet ruhunun tezahürlerinin tümünden oluştuğuna göre, ruhsuz bir millet veya toplumun, bunları dışardan bulup buluşturması, başarılı bir kopyacılık örneği vermekten ileri gidemez. «Millî Ruh» tarafından yaratılmak ve diğer gelmiş geçmiş bütün «Kültür» ve «Medeniyet»lerden ilham almak, her «Yüksek Medeniyet»in tabiatında olan unsurlardır.

«Teknik ve İnsan»da, Spengler'in üzerinde durduğu diğer bir nokta da, yazarın «Volkgeist» (Millî Ruh) dediği kavramın kaynağıdır. Ona göre bu kavramın uzunboylu tanımını yapmaya lüzum yoktur. Zira her «Millî Ruh»u onun yaratmış olduğu millî hayatta, gözlemek, görmek, tanımak mümkündür. Nasıl ki bir esere bakmakla, onun yaratıcısı olan insanın kabiliyetlerini anlamak mümkünse, belirli bir milletin ruhunu da onun yaşayışında görmek okadar mümkündür. «Millî Ruh» toplumun davranışlarında yaşayışında her an tezahür eden, millî bir «İçgüdüdür.» «Millî Ruh» milletlerin tutumuna kumanda ettiğine göre, ohalde tutum ve davranış «Millî Ruh»un tezahürlerinden başka birşey değildir.

V

1931 yılında Münih'te yazılan bu eser, orjinal Almanca baskısı esas alınarak dilimize çevirilmiştir. Bununla beraber, Spenglerci düşüncenin uzmanlarından biri kabul edilen, Spengler'in düşüncesi konusunda önemli çalışmalar yaptığı bilinen Anatole A. Perowsky'nin «L'homme et la Technique» ismi altında yaptığı Fransızca çeviriden de hocam Prof. Dr. Adil İzveren'in tavsiyesi üzerine istifade edilmiştir. Çeviri üzerinde çalışılırken, eserin Fransızca olan metni ile devamlı karşılaştırmalar yapılmış, muğlak kalan ifadeler bu suretle berraklaştırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Petrowsky'nin Fransızca nüshasının başına koyduğu geniş önsözden de istifade edilmiştir.

Ne var ki eserin almanca orjinali ile Fransızca çevirisi arasında yine de önemli farklar kaydedilmiştir. Meselâ, Almanca orijinalinde yazar, III. Napolyon'un Sedan hezimeti ile ilgili bir konuya değinmiş, Fransızca çeviride bu konuya temas edilmeden geçilmiştir. Ayrıca almanca bazı kelimeler Fransızca çeviride tam anlamı ile karşılanamamıştır; «Volk» yerine «le Reuple» kelimesinin kullanılması gibi...

Hacim itibariyle küçük olan bu eserin önemi şüphesiz ki okunduktan sonra daha iyi anlaşılacaktır. Çeviride kellme yapısından fazla, cümlelerin ihtiva ettiği anlama

sadık kalınmak istenmiştir. Bütün ihtimamlara rağmen yine de bazı hataların meydana gelmiş olması mümkündür. Bu hatalar için okuyucunun hoşgörüsüne sığınıyoruz. Bizim için önemli olan husus, birtakım eksikleri de olsa, muhteva itibariyle büyük olan bu eserin Türk okuyucularına, dilimizde sunulabilmesidir.

Kâmil TURAN
Ankara, Mayıs 1972

TEKNİK HAYATIN TAKTİĞİDİR

II

Teknik problemi, onun kültür ve tarihle olan ilgisi, ilk defa 19 ncu yüzyılda ele alınmıştır. 18 inci yüzyıl, bazen ümitsizliğe varan temel şüpheciliği ile, kültürün değeri ve anlamı hakkındaki meseleleri ortaya koymuştu. Bu mesele hakkındaki soru, bu yüzyıl insanlarını daha derin ve değerleri alt üst eden bir araştırmaya itmiş, bu yüzden 20 nci yüzyılın, bizim çağımızın, Dünya Tarihi'nin tümünün çözüm bekleyen bir meselesi haline gelmesine sebebiyet vermiştir.

18 inci yüzyıl, Robinson'un Rousseau'nun, İngiliz parklarının ve çoban şiirlerinin çağı; doğuşunda insanın saf, ama sonradan kültür yüzünden bozulan, mutlu ve faziletli bir yaratık olduğunu kabul etmişti. İnsanın teknik yönü ihmâl edilmiş, hesaba alındığı hallerde ise ahlâkçıların dikkatine lâyık görülmemişti.

Napolyon'dan sonra, Batı Avrupa'nın makina tekniği, dev ölçüler içinde önemini arttırdı. Sanayi şehirleri, demiryolları, buharlı gemileri ile makine tekniği bizi, açık ve ciddî olarak meseleyi karşılamaya sonunda mecbur etti. Tekniğin mahiyeti nedir? Tarihteki anlamı, hayattaki değeri nedir? Sosyal ve metafizik

plândaki yeri nedir? Bu sorulara verilecek çok sayıda cevap vardır. Fakat hepsi iki ayrı temele dayanmaktadır.

Bir taraftan, Goethe devrinin insancıl klâsizminin, ilkel ikinci kuşağını temsil eden idealist ve ideologlar, teknik ve iktisadî verilerin «Kültür» dışı hatta «Kültür» altı konular olduğunu kabul ediyorlardı. İçinde yaşadığı çağın eşsiz şuur anlayışı ile Goethe, Faust'un ikinci kısmında, bu yeni gerçeğin sondajını en derin tabakalara kadar yapmayı denemişti. Fakat Wilhelm von Humboldt'la[3] beraber, tarihî bir devrin değerini, o devirde meydana getirilen kitapların ve tabloların sayısı ile ölçmeyi deneyen gerçekdışı ve filolojik tarih tezinin ortaya çıktığını görüyoruz. Bu anlayışa göre bir devlet şefi, ancak edebiyat ve san'atın koruyucusu olduğu derecede taktir ediliyordu; kendisinin ne olduğu pek hesaba alınmazdı. Âlimane toplantılarda, bilginlerin konferans ve oturumlarında, atölyelerde devlet, kültürün yıkıcı düşmanı olarak telâkki ediliyordu. Harbin, modası geçmiş bir barbarlığın kalıntısı olduğuna inandıklarından, onun halen varlığını sürdürmesine hayret ediyorlardı. Şaşmaz bir şekilde uygulanmasına rağmen, nazarlarında iktisadî politika âdi, abes ve önemsiz bir meşgale mesabesinde idi. Büyük bir tüccarı veya değerli bir mühendisi bir şair veya mütefekkire eşit saymak «gerçek» kültürün büyüklüğüne hâlel getiren bir davranış sayılmakta idi. Örneğin Jakob Burckhart'ın, Weltgeschichtliche Betrachtungen[4] isimli eserini ele alalım; takip edilen görüş, profesörlerin, filozofların çoğunlu-

(3) Humboldt, Wilhelm (1767-1835): Alman dil bilgini. Potsdam'da doğmuştur.

(4) «Dünya Tarihi Üzerine Düşünceler.»

ğunun ve bazı tarihçilerin düşüncelerini temsil eder mahiyettedir. Bugün dahi bu alışkanlık devam etmektedir. Zamanımız büyük şehirlerinin sanatçıları, yeni bir romanın neşrini yeni bir uçak motoru modelinin yapılmasından daha çok önemsiyorlar.

Diğer taraftan, 19 uncu yüzyılın ikinci yarısının düşünürleri ve şairleri olarak geçinen, büyük yarı aydın modasının temsilcileri, liberal gazetecilik felsefesinin, kitle toplantılarının, marksist sosyal ahlâkçılığın önderliğini yapanlarla, tam bir İngiliz mâmulatı olan materyalist dünya görüşü gelmektedir.

Şayet birinci gurupta bulunanların mümeyyiz vasfı gerçekten yoksunluk ise, ikinci gurupta bulunanlarınki korkunç bir sathiliktir. Kavgası yapılan ideal, fayda temin etmek, sadece fayda temin etmekti. «İnsanlığa» faydalı olan herşey, kültürdü ve kültüre aitti. Geriye kalan her şey lüks, hurafe ve barbarlıktı.

«Çoğunluğun mutluluğuna» hizmet eden her şey faydalı idi; ama aslında en az gerçekleştirilen unsur da, mutluluk denen bu nesneydi: Zira, Bentham'ın(5) Spencer'in(6), Mill'in(7) doktrinlerinin temelinde bu sonuç yatıyordu. Onlarca, insânlığın gayesi, çalışmanın yükünü, makinaya aktararak ferdi, çalışmanın eziyetinden kurtarmaktı. Hedef «ücretli kölelerin sefaletten kurtarılması,» «istirahat zamanlarından herke-

(5) BENTHAM, Jeremie (1748 - 1832): İngiliz filozofu. Faydacı ahlâk telâkkisi anlayışını, zevklerin aritmetiği üzerine kurmuştur.

(6) SPENCER, HERBERT (1820 - 1903): İngiliz filozofu. Gelişmeci (evolüsyonist) felsefenin kurucusu.

(7) MİLL, James (1773 - 1836): İngiliz filozofu ve tarihçisi. Hume ve Bentham'ın halefi. Pozitif metodu sosyal bilimlere tatbik etmiştir. Oğlu Stuart MİLL (1806 - 1873) deneysel ekol filozoflarındandır.

sin eşitçe istifadesi,» «herkesin sanat eserlerinden yararlanması» idi. Olgunluk döneminin dev şehirlerinin, ekmek ve rahattan başka bir şey istemeyen düşüncesi işte bunlardır. Terakkinin önderleri ve züppeleri, her hangi bir aracı harekete getiren ve insan gücünü ikame eden bir düğmeye bastıkları zaman, aşırı derecede hassaslaşıyorlardı. «İnsanlığın fethi» için geçmiş zamanların hakiki dinleri yerine, sathî bir birikim yapılıyordu. Bu birikim, tekniklerin mükemmelleştirilmesinden, işgücü ekonomisinden ve eğlenceden gayrı hiç bir şey ifade etmiyordu. Ruhtan hiç bahsedilmiyordu.

Halbuki bu eğilim, nadir istisnalarla, ne büyük mucidlerin zevkine, ne de tekniği bilenlerin düşüncelerine hiç bir zaman uymuyordu. Tekniğin bu gerçek elemanlarını bir takım seyirciler sarıyor, her ne olursa olsun icad etmeye, edilse dahi anlamaya muktedir olmayan bu insanlar, icadlardan kendi çıkarlarına bir şeyler bekliyorlardı. Her «Medeniyette» materyalizm, tasavvur etmek yoksunluğu ile, temayüz ettiğine göre, bu durumda da ebedî ve en yüksek gayesi, 19 uncu yüzyılın teknik iptilâsı ile istikbâli bir yeryüzü cenneti haline getirecek bu imajlara, sıkı sıkı sarılmaktı. «Statik hali» dikkate almadığından, sonuç olarak bu tutum, terakki şuurunun apaçık bir inkârıdır. Bu tür fikirlere, Strauss'ın «Eski ve yeni inanış», Bellamy'nin «2000 yılına bakış» ve Bebel'in «Kadın ve sosyalizm» gibi eserlerinde rastlamak mümkündür. Artık harpler yapılmayacak, ırklar, milletler, devletler ve dinler arasında farklar, yok olacak, caniler ve maceracılar çalışacak zemin bulamayack, üstünlük ve farklılıktan ötürü patlayan savaşlar tarihe karışacaktır; kin ve intikamın yerini, yüzyıllar boyu sürecek

konfor ve devamlılık alacaktır. Hatta bu müptezel iyimserliğin son safhasını yaşadığımız günümüzde, böyle bir ahmaklığın karşısında, Roma İmparatorluğunun hayattan bıkkınlık düşüncesinin korkunç sıkıntısı içinde ürpermemek mümkün değildir. Bu safsatalar bir defa okunmakla ruhları istilâ etmektedir. Kaldı ki bu düşüncelerin günlük hayatımızda kısmen gerçekleştirilmesi bile, ister istemez insanlığı ölüme ve kollektif intihara götürmekte idi.

Bugün artık, her iki dünya görüşü de eskimiş ve bitmiştir. 20 nci yüzyıl, bütünüyle Dünya Tarihini meydana getiren olayların gerçek sonucuna nüfuz edebilecek kadar, yeterli bir olgunluk devresine varmış bulunmaktadır. Eşya ve olayların tefsiri, artık bugün rasyonalist tandanslı ve şahsî tercih yapan fertlerin elinde olmadığı gibi, kitlelerin ümit ve arzularına da terkedilmemiştir. «Bu böyle olmalıdır» ve «Bu böyle olmalıydı» yerine «Bu böyledir.» ve «Bu böyle olacaktır.» gibi amansız kaideler kaim edilmiştir. Geçen yüzyılların ruhsuzluğunun yerini, vekar içinde müşahede almıştır. Tarihin ümitlerimizi hiç bir zaman hesaba katmayan bir gerçek olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz.

«Batının Çöküşü» isimli eserimde fizyonomik endişenin[8] her olayın derin mânasını anlamamıza yardım eden bir vergi olduğunu belirtmiştim. Bu husus Goethe'nin, hayatını ve tarihi tanıyanların çağlar boyunca tesbit ettikleri bir gerçektir. Fizyonomik endişe, etrafımızdaki acaipliklere yüceden bakmamızı ve eşyanın derin mânasını anlamamızı mümkün kılmaktadır.

(8) Fizyonomik endişe: Beka endişesi.

II

Şayet tekniğin esasının ne olduğunu anlamak istiyorsak, makina çağının tekniğinden işe başlamamak gereklidir. Hele, âletlerin ve makinaların yapımının, tekniğin gayesi olduğu, gibi aldatıcı düşüncelere hiç itibar etmemek lâzımdır.

Aslında tekniğin kökeni çok eskidir. Özellikle tarihi tesbit edilmemiştir. Aksine son derece genel bir karakter taşımaktadır. Teknik varlığını, insanlığın ötesine, hayvanlar âleminin merkezine, hatta bütün hayvanların hayatına kadar uzatmıştır. Hayvanî hayatın özelliği nebatî hayatın aksine olarak, mekân içinde serbestçe hareket etmek kabiliyetine sahip olmasıdır. Hayvan az çok, belirli bir ölçüde, bütün tabiatın karşısında, irade muhtariyetine ve özgürlüğe sahiptir. O, böylelikle tabiata karşı bütünlüğünü korumaya gayret eder. Varlığına bir mânâ, bir muhtevâ, bir üstünlük kazandırır. Tekniğin gerçek mânâsını ortaya koymak istiyorsak, işe ruhtan, yalnız ruhtan başlamamız gerekmektedir.

Hayvanın özgür varlığı, bir kavgadır; bundan başka da bir şey değildir: Bu hayatın tarihi hakkındaki kararı, hayvanın kaderinin başkaları tarafından etkilenmesi veya hayvanın kendi kendini inşa etmesi

keyfiyeti vermektedir. Onun hayatî taktiği ister canlı veya cansız olsun, diğer varlıklar karşısındaki güçsüzlüğünü veya üstünlüğünü sağlamaktadır. Teknik hayatın taktiğidir. Teknik varlıkların iç dünyasını temsil eder. Kavga prosedürü - ki bu kavga hayatın kendisidir - ise varlıkların dış tezahürüdür.

Burada önlenmesi gereken bir başka hata ile karşı karşıyayız: Teknik yalnız aletle izah edilemez. Önemli olan hiç bir zaman eşyaların şekli, hatta nasıl yapıldıkları değildir; fakat onlarla ne yapıldığı. onların kullanılış gayesidir; önemli olan silâh değil kavgadır. Modern harpte bile harekâtın yürütülmesi, yani strateji en önemli unsur olarak kabul edilirken, teknik icad, silâh ve mühimmatın üretimi ve kullanılışı gibi hususlar, genel harekât seyrinin bazı özel elemanları olarak telâkki edilmektedirler. Kaldı ki hiç bir âletin kullanılmadığı sayısız teknik türleri vardır: Meselâ; üstünlüğünü ceylana kabul ettiren aslanın tekniği; veya diplomasi tekniği; yahut bir devletin resmî ve fonksiyonel bütünlüğünü, siyasî mücadele vasıtasiyle ayakta tutmak isteyen idarî teknikten de bahsedilebilir; ayrıca zehirli gaz veya kimya harbinin de tekniği vardır; bir ressamın fırça darbesinin, biniciliğin veya hava ulaşımı tekniğinden de bahsedilebilir. Daima ilgi ile üzerinde durulması gerekli husus, tekniğin, belirli bir gayeye doğru sevkedilen bir ruh mevcudiyeti olmasıdır. Burada önemli olan, eşya falan değildir. Tarih öncesi devirlerinin incelenmesinde, ekseriyetle işlenen hata da işte budur: Müzelerdeki antika parçalara lüzumundan fazla önem verilmiş, hatta bütün izleri bugün silinmiş bulunsa bile,

vuk'u bulduğu muhakkak olan, sayısız tekniğin seyrine karşı gereken ilgi gösterilmemiştir.

Her hangi bir faaliyetin âleti olan her makina, hareketin oluşumuna hizmet eder, ama varlığını, bu faaliyeti ilgilendiren karara borçludur. Bütün ulaşım vasıtalarımız, sürmek, kürek çekmek, yüzdürmek, uçmak gibi hareket etmek fikrinden doğmuş ve bu fikirler sayesinde gelişmiştir. İşin başlangıcı, hiç bir zaman kağnının veya kayığın tecessüm ettirilmesine dayanmamaktadır. Metodlar bile birer tekniktir. İktisat ilmi, harp veya politika, nasıl hayatın özerk bir «Bölümünü» temsil edemezlerse, teknik de hiç bir zaman, iktisadî hayatın bir cüzü olamaz. Burada sadece aktif, kavgacı ve tam bir hayatın çeşitli görüntüleriyle karşı karşıyayız: Bununla beraber, silâhların en eskisi olan hile ile, bugün tabiata karşı kullandığımız ve ona hâkim olma desisesinde yararlandığımız makina modellerini, nesli tükenmiş yaratıklararası ilkel kavgalarla, mucid ve mühendislerin modern uygulamalarını, birbirlerine bağlayan bir yol vardır.

Bu yol üzerindeki seyre «Terakki» diyoruz. «Terakki» geçen yüzyılın büyük sloganı idi. İnsanlar önlerinde büyük bir yol gibi uzanan tarihin içinden insanlığın, esasında sadece beyaz ırkın, daha doğrusu büyük sitelerin sakinlerinin, veya en doğrusu bunların «Kültürlü» elitinin meydan okurcasına, devamlı olarak «İleriye» doğru aktığını görüyorlardı.

Fakat bu yürüyüşün istikameti neydi? Ne kadar zaman daha devam edecekti? Hangi gayeye ulaşmak için?

Sonsuzluğa doğru yapılan bu ezelî yürüyüş biraz gülünçtü; insanların sıhhatli olarak düşünemedikleri,

iyi tecessüm ettiremedikleri ve ciddiyetle göze alamadıkları bir hedefe doğru gelişiyordu: Çünkü her gaye bir sonuç demektir. Hiç kimse hedefe varacağı zaman, ne istediğini düşünmeden bir teşebbüse girişmez. Hiç kimse sürecini ve sonucunu düşünmeden bir harbe girişmez, deniz seyahati yapmaz, veya sadece bir gezintiye çıkmaz. Yaratıcı olan her insanoğlu, bir eseri sonuca bağlamaya çalışırken, temâdi eden boşluğu bilir ve korkar. Gelişme sonuca vardırmayı tazammum eder: Her evrimin bir başlangıcı vardır; sonuçlanan her şey bir bitişi temsil eder. Gençlik ihtiyarlığı, gelişme yaşlılığı, hayat ölümü ihtiva eder. Düşüncesi ile şimdiki zamana bağlı olan hayvan, ölümü müstakbel bir gerçek olarak yüklenip, hissettiğinden, hiçbir zaman korkuya kapılmaz. O ölümü,yalnız öldürüldüğü lâhzada ancak tanıyabilmektedir. Fakat düşüncesi ile her nevi zincirden kurtulmuş bulunan insan, kendini cesaretle dünün ve yarının seviyesine oturtabildiğinden, mâzi ve istikbâli kaale alabildiğinden, muhayyilesi bir ölüm imtihanı yaratabilmekte, ölüm korkusunu yenebilmek veya bu korkuya mağlûp olmak varlığının derinliğine ve dünya görüşüne bağlı olan bir keyfiyet olarak temayüz etmektedir. İlyada Destanı'nda da bulunan eski bir Yunan mitolojisine göre, Aşil'in annesi oğluna, uzun bir hayat ile, kısa ama şan ve zaferle dolu bir hayat arasında tercih yapma hakkını tanıdığı ve Aşil'in nasıl ikincisini seçtiği hikâye edilmektedir.

İnsan, bütün yaşayanların fâniliği gerçeğine tahammül ettiği için, korkak ve değersiz bir yaratık olmuş ve olmaktadır. O gerçeği, ilerici ümitlerin, mavili pembeli rengine sarmalamış, belâgatın ve edebiyatın çiçekleri altına gömmüş, hiç bir şey görmemek

için sürünerek ideallerin himayesine sığınmıştır. Var olan herşeyin kaderinin fânilik, doğuş ve göçüş olduğu artık bilinmektedir: Baş döndürücü kaderleri bizi aşan yıldızlardan, geçici bir zaman için gezegenimizin görünüşünü dolduran kalabalığa kadar; ister hayvan, bitki veya insan olsun; her canlı, bütün milletler ve kültürler gibi helâk olacaktır. Her eser göçmeye, her düşünce, her icad, her hareket unutulmaya mahkûmdur. Her tarafta yokluğa mahkûm olmuş, tarihin muhteşem cereyanları ile karşılaşıyoruz. Ölü kültürlerin, gözden düşmüş harabeleri, çevremizi doldurmaktadır. İlâhî kudreti, insanoğlunun hâkimiyeti altına sokmak için göklere el atmaya cesaret eden Prometoys'un[9] gururunun mahkûm edilmesinin kaderini yaşıyoruz. Bu şartlar altında «Ölümsüzlük kazanmak» konusunki boş lâkırdıların ne değeri vardır?

Dünya Tarihi ise, öyle farklı bir şeydir ki, çağımızda onu tasavvur etmek bile güçtür. Yıldızlar kâinatının ömür uzunluğunu bile, kaale almadan insanların tarihini, bitkiler âleminin ve hayvanlar âleminin tarihi ile mukayese ettiğimiz zaman; bu birincisi gelip geçici kalmaktadır. Bu tarih önce bir yükseliş, sonra bir düşüşten ibarettir. Binlerce yıl boyunca uzamaktadır. Arzımızın tarihinin görüntüsü içinde bu devir, belki de önemsenmeyecek kadar kısadır; ama buna rağmen bizler, arzın kabuğu üzerinde yaşayanlar için, kudret ve trajik büyüklüklerle doludur. Bizler 20 nci yüzyılın insanları, yukarılara bakarak tırmanıyoruz. Tarih gö-

(9) Prometoys: Mitolojide ateş ve deha tanrısı. İlk insan medeniyetinin kurucusu telâkki edilir. Çamurdan yaptığı insan kalıbına can vermek için gökten ateşi çalmış. Bunun üzerine Zeus tarafından Kafkas dağlarının doruğuna çivilenerek cezalandırılmıştır.

rüşümüz, tarihi tasvir ve yazış tarzımız, bu yolun aşağıya doğru indiğinin ifşa edici delilleridir. Yüksek kültürlerin zirvede bulundukları ve medeniyete dönüştükleri anda, Tanrı vergisi olan şuur uyanıklığımız, yalnız kısa bir zaman için de olsa ortaya çıkmaktadır.

Aslına bakılırsa, trilyonlarca ebedî yıldızın arasında, sonsuz uzayın herhangi bir yerinde, yolunu takip edip kaybolan bu küçücük gezegenin kaderinin, ne olduğunu bilmek önemsizdir; hele yüzeyinde, bir kaç lâhza kaynaşanların hiç, ama hiç önemi yoktur. Fakat her birimiz fâni bir varlık olarak, tasavvur edilmeyecek kadar kısa bir zaman için de olsa, bu hercümerc dünyanın kabuğu üzerine tam bir hayatı tüketmek için fırlatılmış bulunuyoruz. Bunun sonucu olarak, küçük kâinatımız ve onun «Dünya Tarihi» bizler için büyük bir önemi haizdir. Üzerinde durulması gereken, bütün bu fertlerden her birinin kaderinin, doğuştan bu kâinat tarihi içinde yalnız yer alması değil, fakat bu tarihe belirli bir yüzyılda, belirli bir ülkede, belirli bir milletin mensubu olarak, belirli bir bölgede, belirli bir sınıf içinde girmesidir. Milâttan 3000 yıl önce yaşamış bir Mısırlı köylünün veya bir Pers kralının oğlu olmak, yahut bugünün bir aylağı olmak gibi bir kaderi seçmek elimizde değildir. Bize mal edilen bu kader - veya tesadüf - kendimizi adapte etmeye mecbur olduğumuz bir veridir. Bu kader bizi belirli bir duruma, belirli bir fikre ve belirli bir hareket tarzına bağlıyor. Filozofların inceledikleri «Yalın insan» tipi, esasında mevcut değildir. Yalnız doğuştan şahsî bir kalıba dökülmüş, bir devrin, bir bölgenin, bir ırkın insanları vardır. Bu fertler kavgada belirli bir dünyayı karşılarına alıyor, muzaffer olsalar

da, yenilseler de çevrelerindeki kiânat, ilâhî bir aldırmazlıkla, temkinli dönüşüne devam ediyor. Bu kavga, hayatın tâ kendisidir. Nietzsche'nin[10] anlayışındaki hayattır bu: Bu, iktidar arzusunun merhamet ve mekân tanımayan amansız kavgasıdır.

(10) NİETZSCHE, Frederich (1844-1900) Alman filozofu. Düşüncesi «Hayati enerji kültürü» ve «Kudret arzusu» üzerine kurulmuştur. Bu hasletlerin insanı «Üstün insan» mertebesine ulaştıracağına inanmaktadır.

OT YİYİCİLER VE YIRTICI HAYVANLAR

III

İnsan yırtıcı bir hayvandır. Nietzsche ve Montaigne gibi başarılı yazarlar bu gerçeği her zaman bilmişlerdir. Bu hiçbir yerde şüphe ile bakılmayan ve gizlenmeyen bir gerçektir; ne milletlerin peri masallarındaki an'anevî bilgeliklerinde; ne köylülerin ve bütün dünya göçebelerinin ata sözlerinde; ne dolu bir hayat yaşamış insan sarraflarının istihzalı tebessümlerinde - devlet adamı, general, büyük tüccar, hâkim gibi -; ne başarısızlığa uğramış reformcunun ümitsizliğinde; ne de kızgınlıktan köpüren papazın va'zında bu gerçeği, kapalı geçen veya inkâr eden bir tutum yoktur: Yalnız mübalâğalı intizamları içine, boğazlarına kadar gömülmüş bulunan idealistler, filozoflar, diğer din bilginleri, içlerinden kabul ettikleri bu gerçeği, görünüşte tereddütle karşılamışlardır. İdealler, korkaklık tezahürleridir. (11) Buna rağmen idealistlerin eserlerinde, insanın bu hayvanî tabiatı üzerine,

(11) «İdealler» kavramı ile yazar, bir takım acı gerçeklere rağmen, her şeyi iyimser bir açıdan görmeyi alışkanlık haline getiren dünya görüşlerini kast etmektedir.

ağızlarından kaçırdıkları sözlerden, tatmin edici bir antolojiyi tıkabasa doldurmak mümkündür.

Bu hususun, artık kesinlikle kabul edildiğini telâkki ediyoruz. En modern felsefî ekol, devrimizde üzerinde durulmaya lâyık yegâne düşünce sistemi olan şüphecilik - bu itibara lâyık demek istiyorum - bu tarz kaçamaklara baş vurmayı, önceden yasaklamaktadır. Buna rağmen, hattâ bundan ötürü, geçen yüzyılda, tabiat ilminin gelişmesi üzerine kurulan görüşlere karşı çıkıyorum: Anatomik olarak hayvanlar âlemini incelemek ve tasnif etmek tarzımız, menşeinden de beklendiği gibi, tamamiyle materyalist görüşün hâkimiyeti altında bulunmaktadır. İnsan vücudu, göze gözüktüğü gibi ele alınmış, parçalanarak, kimyevî tahlillere tâbi kılınarak, deneylerden geçirilerek bir sisteme varılmıştır. Linné[12] tarafından kurulan, Paleontolojik[13] bakımından Darwin[14] ekolu tarafından derinleştirilen bu sistem, statik ve gözle müşahade temeline dayanmaktadır. Fakat bunun yanı başında, tamamiyle farklı ve sistematik olmayan başka bir yaşama şeklinin düzeni vardır. Bu düzen her köylünün, gerçek her şair ve sanatçının bildiği, «Ben» ve «Sen» kavramları arasında meydana gelen, içten hissedilen bir akrabalığa, öğretilmemiş bir beraber yaşama alışkanlığına dayanmaktadır. Zoolojistlere be-

(12) Linné, Carl von (1707 - 1778): Özellikle botanik konusundaki çalışmaları ile tanınan İsveç'li bir tabiat bilgini. Günümüzde halen kullanılan bitki ve hayvan sınıflandırılmasını o yapmıştır.

(13) Paleontoloji: Bitki ve hayvan fosilleri ile ilgilenen bilim.

(14) DARWİN, Charles Robert (1809-1882): İngiliz tabiat bilgini ve fizyoloğu. Cinslerin gelişmesi konusundaki incelemeleri ile tanınır.

den yapısının sistematiğini bırakarak, hayvanî hayatın fizyonomik çeşitliliği ve hayvan ruhunun farklılığı üzerinde düşünmeyi tercih ederim. Zira bu sahada tamamiyle apayrı bir vücut hiyerarşisi ile değil bir hayat hiyerarşisi ile karşı karşıya gelmekteyiz.

Sınırlı bir anlamda bir canlı varlık olmasına rağmen, bir bitkinin yaşadığı yine de kabul edilir. Daha doğrusu hayat, bitkinin içinde ve çevresindedir. «O» nefes alıyor, «O» kendini besliyor, «O» çoğalıyor diyoruz. Aslında gündüz ve gece, güneşlenme, toprağın fermantasyonu gibi tabiî çevrenin şartları birleşip, öyle bir hareket ortamı meydana getiriyorlar ki, bitkinin kendisi ne bir arzu ileri sürebilmekte, ne de bir tercih hakkına sahip bulunmaktadır. Her şey bitki ile beraber ve bitkinin içinde vukubulmaktadır. Bitki ne yerini, ne besinini tayin edebilir, ne de eşliğinde çoğalacağı diğer bitkileri seçebilir. Yer değiştiremez, aksine rüzgâr, hararet ve ışık tarafından hareket ettirilir.

Canlıların bu bölümü üzerinde, serbest hareketli hayvanî hayat yer almaktadır. Fakat bu tip hayatın da iki safhada incelenmesi gereklidir. Birinci safhada, tek hücreli hayvanlardan su kuşlarına ve çatal tırnaklılara kadar, hayatlarını hareketsiz bitkiler âlemi tarafından idame ettiren, anatomik cinsler incelenecektir. Zira bitkiler ne kaçabilir, ne de kendilerini savunabilirler.

İkinci safhada ise diğerlerinin zararına yaşayan, hayatları öldürmekten ibaret bulunan, birinci safhanın üstündeki yaratıklar teşkil etmektedir. Bu kategorideki hayvanlar için ,avlanmak bizatihi hare-

kettir. O kadar ki, hareketleri savaşçıdır, her nevi aldatmaca ve kurnazlıkla mücehhezdir. Bu hayat tarzı, sisteme mensup bütün cinslerde mevcutur Her damla su bile bir savaş meydanıdır. Daimî olduğu, süregeldiği için, gözlerimiz önünde o kadar sık cereyan eden karadaki mücadele ile ünsiyet peyda ettiğimizden, denizlerin akıl almaz derinliğinin ölen ve öldürenlerin beka tarzını devam ettirmesini, ancak ürpererek seyredebiliriz.

Yırtıcı hayvanlar, hayatın serbestçe hareket eden en yüksek yaşama tarzını temsil etmektedirler. Bu yaşama şekli, başkalarına karşı en büyük bir şahsî özerkliği, kendine karşı sorumluluğu, kendi birlik ve bütünlüğünü ihtiva etmektedir. Yırtıcı hayvanın kendisi, öyle şiddetli bir ihtiyaç içinde kıvranmaktadır ki, varlık ve bütünlüğünü kavga, zafer ve yıkılışı ile ancak savunabilmektedir. Tip olarak insan, yırtıcı bir hayvan da olsa, üstün bir yaratıktır.

Bir ot yiyicinin kaderi, bir av olmaktır. O, bu kaderden kurtulmak için, ancak savaşmadan kaçma yolunu denemektedir. Fakat, kendi cephesinden yırtıcı hayvan, her zaman kurban bulmak zorundadır. Birincisinin hayatı, esasında tedafüî iken, ikincisininki saldırıcı, sert zalim ve öldürücüdür. Bu fark hareketlerinin karşılıklı taktiğinde de kendisini göstermektedir. Bir tarafta, kaçmanın emareleri olan çabukluk, yüzünü çevirme, dolambaçlı yollardan tüymek; diğer tarafta aldatmaca yaparak doğrudan doğruya hücum etmek; saldıran aslan, dalan kartal gibi.. Kuvvetlilerin üslûbunda olduğu kadar, zayıflarınkinde de savuşturma veya savuşturmaya karşı tedbirler vardır. Fakat

insanların anladığı mânâda maharet, teşebbüsü esas alan maharet, ancak yırtıcı hayvanlara mahsustur. Buna karşılık, güvercin ve fil gibi «mâsum» veya boğa, at ve geyik gibi, asil cinslere mensup bulunan bütün ot yiyiciler aptaldır. Bu hayvanlar kör bir kızgınlığın, en son derecesine geldikleri zaman, yahut cinsî bir tahrik sonucunda ancak kavga yapmaya muktedirdirler. Ayrıca, ot yiyici hayvanlar, kolayca evcilleştirilmekte, bir çocuk bile onları yola getirebilmektedir.

Mekân değiştirme konusundaki bu farklardan başka, duyu organlarında da derin teşhisler ortaya koyan, özellikler vardır. Bu ayrılıklar, endişe tarzında tezahür eden, bir «Dünya»ya mâlik olmakta beliren, ruhî varlıklar arasındaki önemli farkların doğuşuna sebebiyet vermektedir. Kendi açısından her varlık, tabiatın bağrında ve belirli bir çevrede, ya bu çevreden duyguları ile elde ettiklerinden bağımsız veya bu çevreyi duyarak yaşamakta; yahutta bu ruh hallerinden hiç birisini benimsemeden hayatını sürdürmektedir. Fakat çevre ile temasında, çevre içindeki durumunda, çevreyi anlayışında hayvan ile çevresi arasında, hiç bir aklın çözemediği ve açıklanması imkânsız bağlar meydana gelmektedir. Bu faktörler sayesinde basit bir çevreden, hayvanın etrafındaki «Dünya»nın meydana gelmesi sağlanmaktadır.(15) Üstün durumda bulunan ot yiyiciler, işitme ve bilhassa koku alma duyguları ile mücehhez kılınmışlardır; üstün et yiyici hayvanlar ise, hükümranlıklarını göz sayesinde sürdürmektedirler. Koklama duygusu esasında savunucu bir duygudur; burun, tehlikenin kaynak ve mesafesini keşfetmekte, tehli-

(15) V. UXÜLL, Biologische Weltanschaung, 1913, s. 67 ff.

kenin geldiği aksi istikamete böylelikle uygun kaçış hareketini sağlamaktadır.

Yırtıcı hayvanların gözü, hedef tayin edebilmektedir. İnsanlarda olduğu gibi, güçlü et yiyicilerde de, çevrenin herhangi bir noktasına iki gözün beraberce tevcih edilebilmesi, hayvana, avını tesbit etme imkânını vermektedir. Kurban için bu düşmanca bakışta, dolaylı olarak bir mahkûmiyet belirlenmiştir. Çünkü bu bakışın arkasından, aynı anda saldırı gelecektir. Her iki gözün birden, biribirine paralel olarak öne tevcih edilip, bir şeyi tesbit etme hassası, böylece insanın mâlik olduğu bir dünya bilincinin doğmasını sağlamaktadır: Bir panorama, gözle görülen bir dünya bilinci. Bu dünya sadece ışıktan ve renkten değil, ama mesafelerden, mekândan, mekân içindeki hareketten, aynı zamanda belirli noktalarda yer tutan eşyalardan meydana gelmiştir. Üstün et yiyicilere has olan bu tarz görme, bizatihi **hâkimiyet** ifadesidir. Ot yiyicilere gelince; özellikle başın yan tarafında gözlere sahip bulunan çatal tırnaklıların gözlerinden her biri, perspektifsiz bir başka görüntüyü vermektedir. Dünya'nın görüntüsü, gözlerin görebildiği çevredir. Yırtıcı hayvanların gözleri, eşyanın konuş ve uzaklığını tarif etmektedir. Ufku tanımaktadır. Bir savaş meydanı olan bu Dünyada, eşyaları ve saldırı şartlarını değerlendirmektedir. Geyiğin burnundan nefes alarak yoklaması ve doğanın araştırması arasındaki ilişki esaret ve hükümranlık arasındaki ilişkilerin aynısıdır. Bu durgun ve uzak bakışlarda sonsuz bir iktidar duygusu, en kuvvetli olma ve hiç kimseye av olmama bilinci üzerine kurulmuş, kaynağını üstün olma duygusundan alan bir hürriyet duygusu vardır.

Dünyanın kendisi bir av olduğundan, bunun sonucu olarak insanî kültür bu gerçekten ilhamını almıştır.

Nihayet bu üstünlük vergisi yalnız dışa, bütün uzaklığı ile ışıklı dünyaya karşı değil, içe kuvvetli hayvanların sahip oldukları ruhun tabiatına karşı da, gittikçe önemini arttırmıştır. Ruh öyle esrarlı bir kelimedir ki, adı zikredildiği zaman hissedilir, fakat varlığını anlamakta, bütün bilimler âciz kalır. Ruh, dünyanın ilâhî bigâneliği ve ilâhî zulmü içinde yaşayan vücudun, hükmedecek veya boyun eğecek ilâhî kıvılcımıdır: Kendi nezdimizde ve başkalarının nezdinde biz insanların, ruh olarak duyduğumuz şey, içinde insanî düşünce ve duyguların seve seve dünyevî bir hayatı benimsedikleri, çevremizdeki ışıklı dünyanın aksi kutbudur. Ruh, tek başına yaşadığı, kendisini çevreleyen âleme karşı her şeye rağmen, kendi dünyasını inşa ettiği derecede kuvvetli olarak belirmektedir. Bir aslan ruhunun karşıtı nedir? Bir inek ruhu. Ot yiyiciler, kuvvetli ferdî ruh yerine çoğunluğu, sürüyü, kitlenin müşterek duygu ve hareketini kaim etmektedirler. Fakat insan başkalarına ne kadar az muhtaç olursa, o kadar kuvvetli olur. Yırtıcı bir hayvan, herkesin düşmanıdır. Tehlikelerle dolu mertebesinde, asla kendisine bir eşit kabul etmemektedir. Mutlak mülkiyet fikrinin kaynağı bu duyguda gizlidir. Mülkiyet, belirli sınırlar içinde, hudutsuz bir hâkimiyetin uygulandığı bir sahadır. Bu sadece bir şeye sahip olmak değil, fakat malın, keyfin istediği gibi kullanılması, hükümranlık hakkıdır.

Anladığımıza göre, biri et yiyicilere mahsus, diğeri ot yiyicilere mahsus birer ahlâk anlayışı vardır. Bu gerçeği değiştirmek mümkün değildir. Bu gerçek ruhun iç şekli, bütün hayatın taktiğidir. Bir yakıadır.

Hayatı söndürebiliriz, ama esas tabiatını değiştirmeye muktedir değiliz. Ele geçirilen, tutsak edilen, yırtıcı bir av hayvanı, bütün hayvanat bahçelerinde görüldüğü gibi, yaralıdır, sıla hasreti ile doludur, iç dünyası yıkılmıştır. Bazı yırtıcı hayvanlar, yakalandıkları zaman açlık grevi bile yapmaktadırlar. Ot yiyicilere gelince, onlar evcilleştirilmekle hiç bir şey kaybetmezler.

Ot yiyici ve yırtıcı hayvanların kaderlerini, birbirlerinden ayıran fark budur. Birisi, yalnızca tehdit eder ve saldırır, diğeri eğitilir. Birisi büzülür, küçülür, korkaklaşır; diğeri iktidar ve zafer, gurur ve kinle dikleşir. Birisi insana zorla kabul ettirilir, ikincisi ise insanın kendisidir. Bu suretle görülmektedir ki, içte tabitın kavgası, dışta tabiata karşı kavga, Schopenhaur'in[16] belirttiği ve Darwin'in «Hayat İçin Mücadele» (Struggle for Life) isimli eserinde savunduğu gibi, herhangi bir acı vermemekte, bilâkis muhteşem mânâlı ve kökü derinlerde olan, hayatı asîlleştiren bir unsur olmaktadır. Nietzsche buna, Amor Fati[17] diyordu. İşte insan böyle bir hayat tarzına sahiptir.

(16) Schopenhauer, Arthur (1778-1860): Karamsar ekolü temsil eden alman filozofu. Düşüncesi, iradenin karşı çıkması ve dünyanın akılda tecessümü esasları üzerine kurulmuştur.

(17) Amor Fati: Gerçek (mukadder) Aşk.

IV

İnsan ne «doğuştan iyi olan» bir alık ve aptal, ne de Haeckel'in[18] tasvir ettiği ve Gabriel Max'in[19] vasıflandırdığı gibi teknolojik eğilimi olan bir yarı maymundur.[20] Bu karikatürün üzerine Rousseau'nun halk adamı gölgesi de düşmektedir. Aksine insanın hayat taktiği muhteşem cesur, kurnaz, zalim bir yırtıcı hayvanınkini andırmaktadır. Saldırarak, öldürerek, mahvederek yaşar. Var olduğu günden beri efendi olarak hükmetmeye çabalamış ve çabalamaktadır. Bu durum tekniğin insandan daha önce var olduğu mânâsına mı gelmektedir? Tabiî ki hayır. İnsan ve diğer bütün hayvanlar arasında, bir çok önemli farklar vardır. Hayvanların tekniği s o y d a n g e l e n b i r t e k n i k t i r. Hayvanların tekniği ne icad edilmiş, ne

(18) Haeckel, Ernst (1834-1919): Alman zoologu. Hayatı, Almanya'daki Darwinist ekolle mücadele ile geçmiştir.

(19) Max, Gabriel (1840-1915): Prag doğumlu alman ressamı. Kadın ve hastaların yaptığı duygulu resimleri ile tanınmıştır.

(20) Saf anatomistler insan ve maymun arasında yakınlık bulmaya çalışmışlardır. Fakat onlar bile bugün bu tellakkinin ham ve üstünkörü olduğunu kabul etmektedirler.

taklit edilebilir, ne de geliştirilmeye elverişlidir Arı tipleri, var oldukları günden beri, petek gözlerini, bugün olduğu gibi inşa etmişler ve nesilleri silinene kadar da aynı tarzda inşa edeceklerdir; petek gözleri de, kanat şekilleri ve vücut rengi gibi arı tipinin, bir kısmını teşkil etmektedirler. Vücut yapısı ve sürdürülen hayat tarzı arasındaki farklar, ancak anatomistlerin kafasında vardır. Şayet beden şekli yerine, hayatın iç şeklini esas olarak alacak olursak, hayatî taktik ve beden yapısı her ikisi de, tek organik bir gerçeğin ifadesi olarak tezahür edeceklerdir. «Tür» hiçbir zaman göstermelik ve statik bir şekil değil, «Böyle olmanın» değil «Böyle yapmanın» şeklidir. O halde bedenî yapı şekli h a r e k e t e d e n vücudun ortaya koyduğu bir şekildir.

Arılar, beyaz karıncalar ve kunduzlar hayret edilecek binalar inşa ediyorlar. Karıncalar tarımı, yol inşaatını, köleliği ve harbin sevk ve idaresi gibi sanatları biliyorlar. Küçüklerin eğitimi, istihkâm inşaatı, plânlı göç gibi işler, geniş çapta karıncaların meşgalelerindendir. İnsanların yapmayı başardığı her şeyi, hayvanlardan biri veya diğeri yapabilmektedir. Umumî havası içinde hareket eden hayat, bazı eğilimlerini, gizli potansiyel olarak muhafaza edebilmektedir. Genel olarak, hayatın iktidarı dahilinde olmayan bir şeyi, insan da başaramamaktadır.

Şurasını da kaydetmek lâzımdır ki, bütün bunların temelden beşerî teknikle hiç bir ilgisi yoktur. Soydan gelen teknikler, s a b i t t i r. Buna biz «İçgüdü» de diyebiliriz. Anında var olan «Şimdiki zamanı» ilgilendiren, ne geçmişi, ne de geleceği hesaba katan hayvan «düşüncesi» tecrübevi ve manevî ızdırabı da bilmemektedir. Dişi hayvanların, yavruları için

«Endişelendikleri» de doğru değildir. Endişe öyle bir duygudur ki, geleceğe doğru uzanan zihnî bir ileri görüşlülük projeksiyonunu temsil etmekle kalmaz, o l a c a k olanı ilgilendirir, olandan ötürü bir hayıflanmayı ihtiva etmektedir. Bir hayvan, kederi ve ümitsizliği bilmez. Yukarıda bahsedilen bütün hususlarda olduğu gibi, ebeveyn ilgisi, bir çok hayat tiplerinin tabiatında bulunan tahriklerin, benzerine verilmiş bilinçsiz bir cevaptır. Bu tahrik duygusu belirli bir yaratığın değil, soyun malıdır. Soydan gelen teknik yalnız sabit değil, aynı zamanda gayri şahsîdir.

Halbuki insan tekniğinin özelliği, insan soyunun hayatından b a ğ ı m s ı z olmasıdır. Bu durum, yaşayanlar dünyasının bütün tarihinde, soy baskısından kendini kurtarmış bir yaratığın biricik örneğidir. Bu gerçeğin sonsuz mânâsını kavramak için, uzun ve derin düşünmek gereklidir. İnsan varlığında teknik bilinçli, keyfî, değişken, şahsî, düşünce ve icada dayanan bir unsurdur. Bu teknik öğrenilebilir ve geliştirilebilir. İnsan kendi hayat taktiğinin **y a r a t ı c ı s ı** olmuştur. İşte insanın büyüklüğü ve kaybı buradadır. Bu yaratıcı hayatın iç şekline, «Kültür» ismi vermekteyiz: Kültürlü olmak, kültürü yaymak, kültürden acı çekmek. İnsanın yarattıkları, ş a h s î karakteri ile bu mevcudiyetin ifadesidir.

İNSANIN MENŞEİ : EL VE ÂLET

V

İnsan denilen bu yaratıcı, yırtıcı hayvan tipi, ne zamandan beri mevcuttur? Bu sorunun mânâsı şudur: Ne zamandan beri insanlar vardır? İnsan denilen bu yaratık nedir? Yahut insan nasıl insan oldu?

Cevap şöyledir: Elin tekniği sayesinde. El, hürriyet içinde hareket eden, dünyanın misli bulunmayan bir silâhıdır. Onunla diğer yaratıkların pençe, gaga, boynuzlar, dişler gibi uzantıları mukayese edilebilir. Her şeyden önce elde, dokunma duygusu öyle bir derece teksif edilmiştir ki, gözün görme organı, kulağın işitme organı olması gibi, el de dokunma organı olarak kabul edilmiştir. El yalnız sıcak ile soğuğu, katı ile sıvıyı, sert ile yumuşağı değil, bütün bunların üstünde ağırlığı, şekli ve dirençler arasındaki ilişkileri de v.b. farkedebilmektedir; kısacası el mekân içinde eşyaları belirlemektedir. Ama bu fonksiyonlara ilâveten, hatta bunların üstünde olarak, hayatî dinamizm bu elde, o kadar tam olarak teksif edilmiştir ki, aynı zamanda vücudun taşınması ve üslubu, elle harmoni halinde şekil bulmuştur. Hem dokunma, hem de hareket kabiliyetine

sahip olan bu uzuvla, dünyada hiç bir şey mukayese edilemez. «Teorik» olarak dünyayı süzen yırtıcı hayvan gözüne, dünyaya pratik olarak, hükmeden insan eli ilâve edilmektedir.

Elin meydana çıkışı, herhalde birdenbire vuk'u bulmuştur: Şüphesiz ki bu oluş, kozmik akımların temposu ile, şimşeğin çakması, deprem olması gibi anî bir vak'adır. Tarihin birer dönemecini, gerçek mânâda teşkil eden, kâinat tarihindeki bütün diğer kesin olaylar da bu şekilde tezahür etmişlerdir. Şimdi de kendimizi Lyell'in[21] jeolojik araştırmaları üzerine kurulan ve geçen yüzyılın «Evrimci» anlayışından kurtarmamız gerekmektedir. Böyle yavaş ve ağır bir değişiklik anlayışı, muhakkak ki İngiliz yaşayışına yaraşmaktadır, ama tabiatın sadık bir görüntüsünü verememektedir. Ölçülebilen devirler, bu anlayışa uygun bir sonuç vermediği halde, bu teoriyi benimsetmek için, milyonlarca senelik bir zaman görülmemekten gelinmiştir. Aslında biz, kendisi ve menşei bize yabancı olan, tabiatın bize karşı olan hışmı ile oluşan, bu jeolojik tabakaları biribirlerinden ayırt edemeyiz. Bunun gibi, anîden meydana çıkmış, nesillerinin tükenişine kadar hiç değişmeden devam etmemiş olsalardı, hayvan fosillerinin cinsini de biribirlerinden ayıramazdık. Bütün araştırmalara ve mukayeseli anatomiye rağmen, insanın «Ataları» hakkında mutlak bir şey bilmiyoruz. Meydana çıktığı günden beri insan iskeleti tam olarak bugünkü gibi idi. Şimdi

(21) Lyell, Sir Charles (1797-1875) XIX uncu yüzyıl bilimsel araştırmaları üzerinde çok etkili olmuş bir İngiliz jeologu.

bile Neanderthal[22] adamının aynını, her kibar toplantısında görebiliriz. Bunun sonucu olarak elin, dik duruşun, başın omuzlar arâsında tutuluşunun ve bunun gibi insana mahsus hallerin, biribirlerini takip ederek, ortaya çıkıp gelişmeleri imkânsızdır. Burada bütün uzuvların birbirlerine intibak ettikleri bir yapı, birdenbire meydana gelen, tüm bir oluşuma şehadet eden bir olayla, karşı karşıyayız.[23] Anlasak veya anlamasak da, benimsesek veya benimsemesek de, kâinatın tarihi, felâketten felâkete atlayarak gelişmiştir. Günümüzde, Vries'den[24] beri bu gelişime «Dönüşüm»[25] adı verilmektedir. Dönüşüm bir cinsin bütün mensuplarını anîden oluşturan, içte vuk'u bulan,

(22) Neanderthal Adamı (insanı): Ren nehri ile birleşen, Düssel ırmağının vadisinde bulunan insan fosillerine verilen isim.

(23) Ya bu genel «Gelişme»! Darwincilere göre okadar mükemmel bir silahın elde bulunması, yaratıklara hayat kavgasında destek olmuş ve cinslerin idamesini sağlamıştır. Fakat silâhın bir fayda veya üstünlük sağlayabilmesi için, tam teşekkül etmiş bir silâh olması gerekmekte idi. Gelişmenin devam ettiği süre içinde, silâhın tam teşekkül etmemiş olması faydasız bir yük, dolayısı ile bir mania olacaktı. Gelişmenin binlerce yıllık bir zamanı alan yavaş bir gelişme olduğunu telâkki etmek gereklidir. Bu gelişme seyrinin nasıl başladığı düşünülebilir? İnsan düşüncesinin muhtelif şekilleri olan, ama kâinatın oluşumunu âksettirmeyen sebep ve etkiler üzerinde, kâinatın sırrını çözmek için, daha fazla durmak abestir .

(24) Vries, Hugo de (1848-1935): Hollândalı botanikçi. Bitkilerin kökeni ve dönüşümü hakkındaki yeni bir teorinin bulucusu.

(25) Dönüşüm: Mutation kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır.

bir değişikliktir. Gerçekte var olan her şeyde olduğu gibi, bu oluşumun da belirli bir «Sebebi» yoktur. Gerçek olanların esrarengiz ritmidir.

Yalnız el, yürüyüş ve insanın dik duruş hali gibi unsurlar, beraberce meydana gelmekle kalmamış, aynı zamanda bugüne kadar, diğer önemli gerçekler de hiç kimse tarafından fark edilmemiştir. Bunlardan biri de şudur: El ve âlet beraberce meydana çıkmışlardır. Silâhsız elin, kendine bile faydası olamaz. Bizatîhi bir silâh olabilmek için, elin silâha ihtiyacı vardır. Elin şeklinden âletlerin biçim bulması gibi, el de kendisini, âletin şeklinin keyfîliğine bırakmıştır. Her iki unsuru, tarih sırasına göre biribirlerinden ayırmak mânâsızdır. Belki kısa fasılalar hariç, âletin mevcut olmadığı hallerde teşekkül etmiş bulunan elin, faaliyet icra etmiş olması imkânsızdır. Zaten, insanın ve âletlerinin kalıntıları, her ikisi de eskidir.

Bununla beraber, tarih sırasına göre değil, mantığa göre biribirlerinden ayrılan hususlar, âletin yapılması ve kullanılması değil, teknik seyrin unsurlarıdır. Meselâ, keman yapmak tekniği ve keman çalmak tekniği; gemi yapmak tekniği ve yelken açmak tekniği; yay yapmak tekniği ve okçuluk tekniğinin biribirlerinden ayrı şeyler olması gibi. İnsandan başka hiç bir yırtıcı hayvan silâhını seçememektedir. Halbuki insan, onu seçmekle yetinmeyip, onu, şahsî düşüncesine göre biçimlendirmektedir. Bu sayede insan, hemcinslerine, hayvanlara ve tabiata karşı yürüttüğü kavgada, mükemmel bir üstünlüğe sahiptir.

İşte insanı soy baskısından kurtaran unsur budur. Bu arzımız üzerindeki bütün canlılar tarihinde rastlanılan, eşsiz bir olaydır. Bu

sayede ve böylece i n s a n, i n s a n o l m u ş t u r. O aktif hayatını geniş çapta vücudunun şartlarından bağımsız kılmıştır. Soy içgüdüsü, daima kuvvetli bir şekilde yaşamaya devam etmektedir, ama düşünce ve düşünülerek yapılan hareket, soy özelliğinden ayrılmış, soya karşı özerkliklerini kazanmışlardır. Bu seçme özgürlüğüdür. Herkes, şahsî maharet ve aklına göre, kendi silâhını imâl etmektedir. Kötü yapılmış eşyaların bir kenara atılması, elde tutulmaması, bizlere açıktan açığa, başlangıçta var olan bu «Düşünülen hareket»in karakterini göstermektedir.

Buna rağmen bu eşyaların bir kısmı, bazı noktalarda benzerliklere sahip iseler de, buradan hareket ederek, Acheuléen[26] ve Solutréen[27] gibi farklı «Kültür»lerin var olduğunu çıkartmak ve bunu ispatlamak mümkün değildir. Beş kıt'a üzerindeki kronolojik paralelliğin sebebi, soy baskısından kurtulmanın büyük imkânlar bahşettiğini ortaya koymaktadır. Bunun sebebini, olaylarda açıklamasını bulan bir ferdiyetçilikte aramamak lâzımdır. Kimse kendisini köle bir taklitçi rolünde göstermekten de hoşlanmaz; gerçekten herkes kendisi için düşünüp hareket ediyorsa, soy saîki okadar canlıdır ki, her yerde sonuç bi-

(26) Acheuléen Kültürü: Afrika'dan, Avrupa ve Asya'ya takriben 350.000 yıl önce gelip dağılmış bir taş devri kültürü. Fransa'nın kuzeyinde Saint Acheul'de bulunan kalıntılarından ötürü, bu kültüre bu isim verilmiştir.

(27) Solutréen Kültürü: Palaeolothik devrin tarih öncesi kültürlerinden birine verilen isim. Fransa'da Pireneler ve Loir nehri arasında, İspanya'nın doğusunda izlerine rastlanılan bu kültürün, milâttan 17 000-15 000 yıl öncelere ait olduğu sanılmaktadır.

ribirine benzemekten kurtulamamakta, günümüzde dahi durum, bu karakterini muhafaza etmektedir.

Önemli olan, büyük yırtıcı hayvanların anlayışlı ve içe işleyen bakışı, yani «Göz düşüncesi» yanında, bundan böyle «Elin düşüncesinin» de yer almasıdır. Zamanla birincisinden, nazarî, müşahadeci, tefekkürcü düşünce, kısacası düşünce ve aklımız zuhur etmiştir; halbuki ikincisinden aktif, pratik düşünce, «Hilelerimiz» ve kendi zekâmız meydana gelmiştir. Göz sebep ve etkiyi müşahade ederken, el çare ve gaye fonksiyonları içinde çalışmaktadır. Fâilin değer hükümlerine göre, bir şeyin gayeye uygun olup olmaması keyfiyeti, doğru veya yanlış olabilir, ama sonuç olarak, bu muhakemenin gerçekle hiçbir ilgisi yoktur. Bir gaye, bir o l a y ı temsil eder, sebep ve etki ilişkisi ise bir g e r ç e k t i r. Din adamı, bilgin, filozof gibi gerçek insanların; devlet adamı, general, büyük tüccar gibi aksiyon adamlarının farklı düşünce tarzları, bu prensiplerin fonksiyonuna göre doğmuştur. Eskiden olduğu gibi bugün de, yöneten, hâkim olan ve yakalayan el, bir azmin ifadesi ve sembolüdür; o kadar ki bugün de grafoloji[28] ve el falına itibar edilmektedir. Bugün bile dilimizde eli ağır fatihlerden, bir iş adamının uğurlu elinden, bir caninin mahir elinden ve sanatkâr elinden bahsedilmektedir.

Kendine ait olan eli, silâhı ve düşüncesi ile teçhiz edilen insan, bir yaratıcı olabilmiştir. Hayvanların bütün yaptıkları, soy faaliyetlerinin sınırları içinde kalmakta ve onların hayatlarını, hiçbir zaman zenginleştirmemektedir. Buna karşılık, insan denen bu yaratıcı hayvan, yeryüzüne öyle icatçı bir düşünce

(28) Grafoloji: Bir insanın yazısından onun karakterini anlama sanatı.

ve aksiyon bolluğu yaymıştır ki, varlığının kısa tarihini «Dünya Tarihi» ve çevresini «İnsanlık» olarak nitelendirse haklıdır: Tabiatın bunun dışında kalan bütün varlığı, geri plânda kalarak, onun hizmetinde malzeme olarak kullanılmaktadır.

Düşünen-elin uğraşına, hareket ismi vermekteyiz. Hayvanların varlığında ve davranışlarında da hareket vardır ama, yapmak fiili sadece insanla beraber ortaya çıkmıştır. Bu konuda, ateşin hikâyesi kadar, hiç bir şey dikkat çekici değildir. İnsan, ateşin kendi sebep ve etkisiyle doğduğunu görmüştür. Birçok hayvanlar da aynı şeyi görmektedir ama, yalnız insan, gaye ve imkânları görerek ateşi parlatmanın yolunu anlamıştır. Başka hiç bir hareket, yaratmanın bu güçlü etkisini bize bu kadar verememektedir. Bu, Prometoys'in icra ettiği fiildir. Yıldırım, yangın, yanardağ indifaı gibi tabiatın en şaşırtıcı, şiddetli ve esrarlı olaylarından biri, hem de tabiata karşı insan tarafından gerçekleştirilmiştir. Kimbilir, ilk defa kendi parlattığı ateşin uyandığını görmek, insan ruhu üzerinde nasıl bir heyecan yaratmıştır.

VI

Ferdî, hür ve bilinçli hareketin kudretli baskısı ile, soydan gelen itici ve kollektif hareketin safından ayrılan gerçek insan ruhu, şimdi şekil bulmaktadır. Hattâ, diğer yırtıcı hayvanların ruhu ile mukayese edildiği zaman, bu ruh kendi öz kaderini, bilenlere mahsus bir tarzda, bir rüya çemberi içinde kuşatılmış yalnız bir ruhtur. Sınırsız iktidar duygusu ile dolu olan ruh, harekete yönelmiş olan bu yumruk içinde toplanmıştır; O, öldüren, nefret eden, kazanmaya veya ölmeye kararlı, her şeyin düşmanı olan bir ruhtur. Her hangi bir hayvanın ruhundan daha derin ve daha ihtiraslıdır. Kendi öz yaratıcılığı yüzünden dışına atıldığı dünyaya karşı entrikalı, muhalif bir tutumu benimsemektedir. Bu ruh bir isyancının ruhudur.

İlk ilkel insan, yırtıcı bir av kuşu gibi yalnız yaşamakta idi. Birkaç «Ailenin» yığınak yapması halinde bile, bu yığının homojen bir karakteri yoktu. Bu safhada, daha kabilelerden bahsedilmediği gibi, milletlerin belirtisi de yoktu. Meydana gelen yığın, bir defa olsun kavga etmeyen, karıları ve çocukları ile özgürce yaşayan ve cemaat duygusundan tamamiyle mahrum olan birkaç erkeğin, tesadüfen bir araya gelmelerinden teşekkül etmiştir. Bu yığının mensupla-

rı, bir «Biz» değil, aynı cinse mensup örneklerin meydana getirdikleri basit anlamda bir sürüyü temsil etmektedirler.

Bu kudretli münzevilerin ruhu, kavgacı, tehlikeli, sahip olduğu kudret ve ganimet duygusundan dolayı kıskançtır. Bu ruh yalnız «Ben» değil «Benim» demeyi de bilmektedir. Bıçağını düşmanın vücuduna sapladığı zaman, baştan çıkartıcı bir ruh sarhoşluğu duymuş, kan kokusu ve heyecan duygusu, taşan ruhunu muzaffer duygulara doğru birlikte sürüklemiştir. Her gerçek «İnsan», hatta kültürlerin olgunlaştığı devirlerde, site insanı bile, zaman zaman içinde bu ilkel ruhun, uyuklayan ateşini duymuştur; görüldüğü gibi «Emek birikimi yapan» her şey «Faydalıdır» gibi sefil düşüncelere itibar edilmemek lâzım gelir. Hele sempati, uzlaşma, huzura susamışlık gibi pasif duygulara, gerçek insanın hayatında aslâ yer yoktur. Bu tahminler yerine, şansı ve kuvvetinden ötürü, korkulan, takdir edilen, nefret edilen ruhun, sınırsız gururu ön plâna çıkmaktadır. Bu ruh, ister canlı, ister cansız olsun, varlığı ile gururuna yönelen her şeyden intikam almaya itilmektedir.

Bu ruh, her gün biraz daha göze batar şekilde, b ü t ü n tabiata karşı, daima önde yol almaktadır. Yırtıcı hayvanların silâhları tabiîdir, ama düşünülen, seçilen, sun'î olarak yapılan silâhları ile insanlarınki tabiî değildir. Burada sanat, tabiatın tersi bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Her fırsatta, insanın her teknik ilerleyişinin bir sanat olduğu söylenir: Ok atma, binicilik, harp sanatı, inşa etme ve idare etme sanatı, kâhinlik resim yapmak ve şiir yazma sanatı, ilmî deney yapma gibi hususlar da, bunlara ilâve edilebilir. İnsanın her eseri, bir ateşin yakılmasından,

yüksek kültürlerde, özellikle «Artistik» olarak nitelediğimiz eserlerin ortaya çıkışlarına kadar, bütünü ile sun'îdir. Tabiatın elinden, yaratma imtiyazı koparılmıştır. «Kamu oyu» ise bir isyan faaliyetinden başka bir şey değildir. Yaratıcı insan, tabiatın sınırlarını aşmış, her yeni icadla, ondan biraz daha ayrılmış, ona düşman olmuştur. «Dünya Tarihi» işte bu seyrin hikâyesidir. Bu seyirde, dünya, insan ve kâinat arasında, gittikçe derinleşen bir çukurun hikâyesi gizlidir: Annesine el kaldıracak kadar büyüyen bir asî çocuğun hikâyesi..

İnsan trajedisi burada başlamaktadır. Zira, tabiat daha kuvvetlidir. Madem ki muktedir olduğu bütün işlere rağmen, tabiat insanı ve geri kalan her şeyi daimî şekilde çevrelemeye devam etmektedir, o halde insan,devamlı şekilde tabiata karşı bağımlı kalmaktadır. Bütün büyük kültürler birer hezimettir. Yaşayan bütün milletler, savaş alanında kalan cesetler gibi, içten toz haline gelmiş, mahvolmuş ve ruhî tereddî içine düşmüşlerdir. Tabiata karşı sürdürülen bu kavga, ümitsiz de olsa, sonuna kadar sürdürülecektir.

İKİNCİ SAFHA: KONUŞMA VE TEŞEBBÜS

VII

Silâhlı elin çağı ne kadar devam etmiştir? Diğer bir deyimle, ne zamandan beri insan insandır? Bunu bilmiyoruz. Bununla beraber, bugün çok daha kabarık takdir edilmesine rağmen, senelerin sayısı okadar önemli değildir. Söze konu olan yıllar, milyonlara veya yüzlerce bin yıla bâliğ olmadığı halde yine de dikkate değer sayıda binlerce yılın geçtiği muhakkaktır.

Ama şimdi, birinci safha kadar anî ve kesin sonuçlarla dolu olan, çağ değiştiren tarihin bir diğer dönemeci başlamaktadır; bu dönemeç diğeri gibi, gerçek bir «Dönüşüm» sayesinde insanın kaderinin temelini alt üst etmiştir. Tarih öncesi devrin arkeolojisi, uzun zamandan beri bu değişikliğe parmak basmıştır: Aslında müzelerimizdeki eşyalar, toprak kaplar, «Tarım» ve «Hayvan yetiştirme» (aslında bu terimleri modern mânâda kullanmak biraz da haddini aşmaktır) kulübe inşaatının, mezarların, ulaştırma faaliyetlerinin izlerini taşımaktadır. Teknik düşünce ve teknik faaliyetin, yeni bir dünyası doğmak üzeredir. Fazla üstünkörü ve bulunan eşyaların basit tasnifinden ibaret olan müzecilik an-

layışı, yontma taş devri ile cilâlı taş devrini, yâni eski taş devri ile yenisini, biribirlerinden ayırmamızı sağlamıştır. Fakat 19 uncu yüzyılın bu tasnifi, uzun zamandan beri şüpheleri celp etmiş, huzursuzluk yaratmış ve bunun yerine, başka bir şey ikame etmek için, teşebbüsler yapılmıştır. Bilginler, Mesolithique[29], Miolithique[30], Mixolithique[31] terimlerinin de ortaya koydukları gibi, eşya tasnifi prensibine bağlı kalmakta direnmişler ve bu yüzden bir sonuç elde edilememiştir.[32] Halbuki aslında değişmiş olan, hiç bir zaman eşyalar değil, **insanlardır**. Bir defa daha belirtelim ki, insanın tarihi, yalnız ruhundan hareket edilerek keşfedilebilir.

Milâttan beş bin yıl öncesine giden bir devirde, vuk'u bulan bu dönüşüm, tatmin edici bir kesinlikle tesbit edilebilir.[33] Bu tarihten, en çok iki bin yıl sonra, Mısır ve Mezopotamya'da **Yüksek kültürler** doğmuştur. Gerçekten tarihin seyir temposunun, trajik bir şekilde süratlendiği görülmekte-

(29) Mesolithique: Milâttan 8300 yıl önce vuk'u bulan, son buzul devresinde başlayan, palaeolithique ve neolithique devreleri arasındakı devreye verilen isim. Ok ve yayın hâkim silâh olduğu devir.

(30) Miolithique: 35 milyon yıl kadar önce başlamış, 20 milyon yıl kadar önce sona ermiş, tarih öncesi devir. Bitki ve hayvan türlerinin çeşitlenip dağıldığı dönem.

(31) Mixolithique: Ara devirler.

(32) Tarih öncesi devirler, günümüze kadar artakalan eşyaların tasnif edilmeleri ile biribirlerinden ayrılmakta ve vasıflandırılmaktadırlar.

(33) Geers'in İsveç aksanları üzerinde yaptığı incelemelere dayanarak Reallex d' Vorgeschichte, Bd. II (Diluvialchronologie)

dir. O zamana kadar binlerce, binlerce yıl iz bırakmadan aktığı halde, şimdi her yüzyıl artık bir önem kazanmıştır. Yukarıdan yuvarlanan kaya gürültülü ve yıkıcı atlayışlarla uçuruma yaklaşmaktadır.

Acaba aslında olup biten nedir? Şayet beşerî faaliyetlerin bu yeni ve formel kâinatına daha derinden nüfuz edilirse, en yüksek noktasında behemahal birtakım karışık ve tuhaf ilişkilerle karşılaşılacaktır. Biri diğeri gibi bütün bu tekniklerin biribirlerinin peşinden geldikleri varsayılmaktadır.. Evcil hayvanların beslenmesi, alaf otlarının ekimini zorunlu kılmıştır; tüketim bitkilerinin ekiliş ve hasadı, koşum ve yük hayvanlarının elde bulundurulmalarını gerektirmiştir; bu sonuncular ise park ve mer'aların kurulmasını icab ettirmiştir. Her nev'i inşaat, malzemelerin hazırlanması ve naklini zorunlu kılmış, ulaşım ise kendiliğinden yol ve ana yolların yapımını, yük hayvanları ve gemilerin tedarikini düşündürmüştür.

Ohalde ruhî değişim bütün bu anlatılanların neresindedir? Hemen cevap verelim: Ruhî değişim kollektif ve ahenkli harekettedir. Bu noktaya gelininceye kadar insan, günlük kavgasında kendi hayatını yaşamış, kendi âletlerini imâl etmiş, kendi taktiğini uygulamıştı. Kimse kimseye muhtaç değildir. Bu durum birdenbire değişmiştir. Bundan böyle yeni çalışma tarzları, uzun devreler içinde, bazen de yıllar üzerine sıralanmaya başlamıştır: Meselâ bir ağacın kesilmesiyle, bu ağacın tahtası ile yapılan geminin kızaktan indirilişi arasında geçen zaman birimini düşünmek kâfidir: Hareket, biribirinden farklı, iyi tanzim edilmiş bir faaliyetler yelpazesi üzerinde, birinden diğerine atlayarak gelişen, uygun icraatlara bölünmüştür. Bu

kollektif seyri pratik hale getirmek için, ister istemez aracı bir şeyin varlığı zaruret olmuştur: Bu aracı Lisandır.

Konuşmak, kelime ve cümlelerin yardımı ile ifade tarzı, ne daha önce, ne de daha sonra ortaya çıkmış olabilir: Kaçınılmaz olan her şey gibi, o anda birdenbire ve insanın yeni metodlarıyle ilişki halinde ortaya çıkmıştır. Bu ispatlanabilir bir hususdur.

«Konuşmak nedir?» Muhakkak ki yeryüzünde, aralarında devamlı surette vuk'u bulan faaliyetlerde, çok sayıda insanın bilgilerini ve malûmatlarını biribirlerine aktarmak için, başvurdukları bir çaredir. «Söz» veya dille ifadenin bu iç şekli (Dil bilgisi) yönünden, itibarîdir. Bu ifade tarzı, ancak kelimelerle mümkün olmaktadır. Şayet bilginin hakikaten kelimelerin aracılığı ile iletilmesi isteniyorsa, bu kelime klişelerinin müşterek bir mal kabul edilmeleri ve belirli bir devamlılığa sahip olmaları gerekmekteydi. Ayrıca da önceden ifade ettiğim gibi[34] göze hitap eden işaret ve daha basit ifade tarzları, konuşma dilinden önce kullanılmaya başlanmıştır: İşaretler, jestler, ikazlar ve tehlike bağrışmaları. Özellikle konuşmanın ahengi, ifade, fizyonominin oynuları ve elin jestleri veya yazılı dilde noktalama işaretleri gibi bütün bu özellikler, hâlen konuşma dilinin yardımcısı olarak kullanılmaktadır.

Yine de muhteviyatı itibariyle «Akıcı» olarak konuşmak, tamamiyle yeni bir olaydır. Hamann[35]

(34) Yazarın «Batının Çöküşü» isimli eseri.

(35) Hamann, Johann Georg (1730-1788): Alman yazarı. Mistik eğilimi Sturm und Drang (Coşkunluk) akımı üzerinde çok etkili olmuştur.

ve Herder'den[36] günümüze kadar, dilin kökeninin ne olduğu bahsinde, fasılasız olarak sorular sorulmuştur. Ama, bugüne kadar verilen cevaplar tatmin edici olmamışsa, bu da sorunun yanlış sorulmasındandır. Zira konuşma dilinin kökenini, söz uygulamalarında aramak hatadır. Her zaman gerçekçi olamayan ve konuşmayı insanlığın «İlk şiirlerine» bağlayan romantiklerin hatası buradadır. Daha ileri giderek: Onlar konuşmanın efsane, şiir, münacaat gibi nazım nev'ilerinden çıkıp geliştiğine, nesrin sonradan ortaya çıkan değersiz, bir anlaşma vasıtası olup, günlük basit hallerde kullanıldığına inanmışlardı. Fakat, durum onların sandıkları gibi olsaydı, dil bilgisinin, cümlenin mantıkî yapısı gibi iç şekillerinin, tamamiyle farklı bir dış görünüşe sahip olmaları gerekirdi. Aslında eskiden gelişmiş Bantu dili ve bazı Türk lehçelerinde olduğu gibi, bazı dillerde farklılıkların anlaşılır, çok açık, kesin ve hatalı anlaşılmaları imkânsız olan şekillerde, ifade edildikleri görülmektedir.[37]

Bu görüş bizi, fasılasız olarak bir cümlenin, bir h ü k ü m veya bir d ü ş ü n c e y i ifade ettiği fikrini takip eden, romantiklerin yeminli düşmanları, rasyonalistlerin temel sapmalarına getiriyor. Onlar kitap yığınları ile dolu çalışma masaları önünde taş kesilip, düşüncelerinin ve yazdıklarının önemsiz kırıntıları arasında incelemelere dalıyorlar. Onlara gö-

(36) Herder, Johann Gottfried von (1744-1803): Alman yazarı. «İnsanlık tarihinin felsefesi» isimli önemli bir eserin sahibi.

(37) Okadar ki, birçok dillerde cümle, kaidelere uygun olarak tasnif edilmiş, tamamlayıcı hecelerden meydana getirilmiş upuzun kelimelerden müteşekkildir. Arzu edilen mana böyle uzun kelimelerle ifade edilir.

re «Düşünce» konuşmanın gayesidir. Ekseriyetle yalnızlık içinde tefekküre daldıkları için, ağzın ötesinde kulakların, bir sorunun ötesinde, bir cevabın ve bir B e n 'in ötesinde bir S e n'in var olduğunu unutmuşlardır. «Konuşmak» diyorlar ama, aslında bununla sohbeti, konferans vermeyi ve nutuk söylemeyi kastediyorlar. Konuşmanın kökeni konusundaki görüşleri, tek taraflı olduğu için de yanlıştır.

Doğru sorulacak soru, konuşmanın nasıl meydana geldiği şeklinde değil, nezaman meydana geldiği şeklindedir? Soru bu şekilde sorulduğu andan itibaren, mesele açıklığa kavuşacaktır. Cümlelerle konuşmanın yanlış anlaşılan ve yanlış tefsir edilen gayesi, akıcı olarak konuşulmaya başlandığı zamanlara dayanmaktadır. Kaldı ki gaye kendisini cümle yapısının şeklinde ortaya koymaktadır. Konuşma, monologdan değil, diyalogdan doğduğu gibi, cümleler de belâgattan doğmamışlardır: Dilin kaynağını, birçok şahıs arasında geçen konuşmalarda aramak lâzımdır. Hedef, hükümler yardımı ile anlayış değil, soru ve cevaplardan ortaya çıkan karşılıklı anlaşmadır. Ohalde konuşmanın temel şekilleri nelerdir? Hüküm veya beyanat değil, ama emir, tesbit, itaat, iddia, soru, kabul veya reddir. Bu temel şekiller, aslında herzaman, şunlar gibi başkalarına yöneltilen kısa cümleciklerdir: «Bunu yap», «Tamam mı?», «Evet.» «Başla». Niyetleri işaret ettikleri müddetçe kelimeler, cümlenin gayesinin keyfî ürünleridir.(38) Bundan ötürü, avcı bir kabilenin kelimeleri, kökü itibariyle, hayvan yetiştirici bir köyde kullanılan ke-

(38) Pratik bir genellemeye göre, bir kavram eşyaların, durumların, faaliyetlerin tasnifidir. At yetiştiricileri «At» demez, «Kır kısrak» «Al tay», «Doru aygır» derler.

limelerden veya gemicilik veya balıkçılık yapan kıyı sakinlerinin kullandıkları kelimelerden farklıdır. Başlangıçta, konuşma hayli zor bir işti. Bundan ötürü, dilin çok lüzumlu hallerde kullanıldığı sonucunu çıkartmak gereklidir. Şehirli ile karşılaştırılırsa, köylü meramını daha acemice ifade etmektedir.(39) Şehirli konuşmaya okadar alışmıştır ki, hiç bir zaman dilini tutamaz, işsizlik, güçsüzlük yüzünden boş kaldığı zamanlar ne olursa olsun, gevezelik yapmak veya bir sohbete girişmek ister. Söyleyecek bir sözü olsun veya olmasın, önemli değildir.

Konuşmanın temel g a y e s i bir hareketin niyet, zaman, mekân, eldeki imkânlara uygun halde gerçekleştirilmesidir. Demek ki kapalı olmayan, açık bir cümle yapısı, birinci derecede bir ihtiyaç olmaktadır. Mânâları nakletmek, başkalarına istenileni yaptırtmak güçlüğü, dil bilgisi, cümleler, kelime düzeni tekniğini, kumanda etmenin, soru sormanın, cevap vermenin doğru şeklini ve kelime sınıflarının formasyonunu meydana getirmiştir. Bütün bunlar, nazarî değil, pratik niyet ve arzular üzerine kurulmuştur. Cümleli konuşmak devrinin başlangıçlarında, nazarî düşünce tarafından oynanan rol tamamiyle s ı f ı r d ı r. Her lisan pratik bir tabiata sahiptir ve «Elin düşüncesinden» oluşmaktadır.

(39) Daha sonra, okuma yazma yeteneğinin gelişmesinde olduğu gibi, genel kanaate göre, önceleri yalnız yetişkinler akıcı olarak konuşmasını biliyorlardı.

VIII

Çoğunluğun ahenkli hareketi, bir teşebbüstür. Lisan ve teşebbüs, eskiden bir çift teşkil etmiş, el ve âlet gibi bir ilişki meydana getirmişlerdir. Teşebbüslerin uygulamalarında, bir çok şahıslara hitap edilmesi, konuşma dilinin iç şeklini (Dil bilgisi kaidelerini) değiştirmiştir; buna mukabil müteşebbisin çalışmaları sürdürme alışkanlığı, kelimeler üzerine kurulmuş düşünme metodunun yapısını geliştirmiştir. Zira konuşma, bir başkasının düşüncesine bir şey iletmek demektir. Şayet konuşma bir icraat ise, duyu organları aracılığı ile yapılan bir ruhî icraattır. Artık eskiden olduğu gibi, bu ruhî icraat, bedenî icraatla ilişki kurmak ihtiyacını duymamaktadır. Milâttan beş bin yıl önce, ortaya çıkıp dikkati çeken bu yenilik, herkesin tercih edeceği kelime ne olursa olsun, artık düşüncenin, zekânın, aklın konuşma sayesinde hareket eden El'e karşı olan bağımsızlığını kazanmasıdır. Düşünce, akıl, veya zekâ ne denirse densin, o günden beri özerk bir kuvvet olarak ruh ve hayata karşı gelmeye başlamıştır. Saf entellektüel tefekkür, birdenbire kesin olarak her şeyi değiştiren ve bu sahada varlığı beliren hesap göstermiştir ki, her şeyi alt üst eden bir dev gibi, kollektif hareket, birlik

içinde bir etki icra etmeye başlamıştır. Yahut Mephistopheles'in (40) Faust'a alay edercesine söylediği gibi:

Şayet altı atım varsa,
Onların kuvveti benim değil mi?
Koşuma devam ediyor ve gerçek bir insanım,
Yirmi dört bacağım varmış gibi.(41)

İnsan, bu yırtıcı hayvan, üstünlüğünü, şuurlu ve sistematik olarak fizik kuvvetinin en son sınırının ötesine kadar genişletmeye çaba göstermektedir. O bu şiddetli arzusuna, k e n d i h a y a t ı n ı feda edecek kadar ileri gitmektedir. Hergün, daha yoğun bir etkenliiğe doğru yönelen düşünce ve hesap, ilk plânda gelmektedir: Tatmin olmak için insan, şahsî hürriyetinin bir kısmını kurban etmeye, tamamiyle hazırdır. Şüphesiz ki kendi iç dünyası açısından, bağımsız kalmakta devam etmektedir. Fakat tarih, bir adımın bile geri atılmasına, müsaade etmemektedir. O halde zaman, yani hayat geriye çevrilememektedir: Bir defa kollektif harekete ve başarılara alışan insan, hergün biraz daha kendini mukadder entrikacı bağlarına adamaktadır. M ü t e ş e b b i s d ü ş ü n c e hergün, ruh üzerinde daha kuvvetli bir hâkimiyet kurmak istemektedir. İnsan kendi düşüncesinin kölesi olmuştur.

Şahsî âletlerin kullanılmasını müşterek teşebbüsten ayıran fark, istihâlelerin yapmacılığını aşırı bir şekilde arttırmıştır. Çömlekçilik, dokumacılık,

(40) Mephistopheles: Goethe'nin Faust isimli eserinde, şeytana verilen isim.

(41) GOETHE, J.W. von, st, Erster Teil, Wilhelm Goldmann Verlag, München, 1956, s.62.

hasırcılık gibi, sun'î maddeler üzerinde yapılan çalışmalar, daha önce yapılmış olan çalışmaların hepsinden daha fazla yaratıcılık niteliğine sahip oldukları halde, aslında pek büyük önemi de haiz değildirler. Ama büyük bir düşünce gücünden doğan, bilemediğimiz birçokları yanında, yapılmış olan birçok çalışmaların izi, bizlere kadar ulaşmıştır. Bu çalışmaların başında, bilhassa inşa etmek fikrinden neşed eden çalışmalar gelmektedir. Metallerin tanınmasından çok önceleri, Belçika'da, İngiltere'de, Avusturya'da, Sicilya ve Portekiz'de, tastamam bir teçhizata, kuyulu, havalandırma tertibatlı, kurutma sistemli, maden koparma âletleri ile işletilen sileks ocakları mevcuttu. Cilâlı taş devrinin başlarından beri, Portekiz ve Kuzey-Batı İspanya, Fransa'nın güneyinden geçmeden Britanya ile yakın ilişkiler kuruyordu. Halbuki Britanya da aynı şeyi İrlanda ile yapıyordu. Bütün bu anlatılanlar düzenli bir deniz ulaşımı, bunun sonucu olarak deniz yolculuğuna karşı dayanıklı gemilerin inşaatı fikrini ihtiva etmektedir ve biz bu gemiler hakkında daha hiç bir şey bilmiyoruz. İspanya'da adına Megalith denen çok büyük yontma taşlarda inşa edilen yapıtların üstüne, bazen yüz tondan daha ağır çeken taş takkeler oturtulmuştur. Bu taşların çok uzaklardan getirildikleri, bu defa da anlayamadığımız bir teknikle, şu veya bu şekilde yerlerine yerleştirildikleri muhakkaktı. Materyali çıkartmak, nakletmek için gerçekten, yıllarca sarfedilen düşüncenin, danışmanın, nezaretin, lüzumlu teşkilâtlanmanın bütününü hesaplamak; zaman ve mekân içinde eserin düşünülmesi, yapımına başlanması ve bitirilmesi itibariyle her unsurun rolünü belirtmek nasıl mümkün olur? Açık denizde aşırı bir ileri görüşlülük isteyen böyle

bir ulaşımı, sileksten yapılmış bir bıçakla nasıl mukayese edebiliriz? Bu devir İspanya'sının kayaları üzerine işlenen gravürlerde görülen yayların yapımı için, herbiri bir yerden getirilmiş kas veya sinir, boynuz, özel tahta gibi maddelerle imâlat metodlarının bir araya getirilmesi, en az beş veya yedi yılı gerektirmiştir. Hem büyük bir saflıkla izah ettiğimiz arabanın icadında, arabayı tekerlekleri üzerine koyana kadar, düşünmek, teşkilâtlandırmak emek gücü sarfetmek gerekli değil midir? Ya istenen hareketin gayesinin ve bu hareketin nasıl yapılacağının tesbiti hususu: Hareketin seçilmesi ve yolunun hazırlanması; bu problem genellikle ihmâl edilmiştir. Koşum hayvanları bulmak ve yetiştirmek; nihayet yükü tesbit etmek için hacmi ve ağırlığı hesaplamak; daha sonra kervanların yönetimi ile işi bir başka cepheden ele almak ve menzilleri belirtmek gibi problemler biribirini takip etmektedir!

Çoğaltmak fikri, yaratmaktan daha farklı bir sahayı gözler önüne sermektedir. Tarım ve hayvancılık faaliyetleriyle insan, bitki ve hayvanları çoğaltmakla, kendisini yaratıcı tabiata ikame etmektedir. Ohalde insan tabiatı taklit etmekte, değiştirmekte, düzeltmekte ve zorlamaktadır. Şüphesiz ki insan, toplamakla yetineceğine, onları ekmeye başladığı andan itibaren, bitkileri şuurlu olarak kendi çıkarına kullanmıştır. Her hâlükârda keşfedilen örnekler, asla yabanî halde görülmeyen cinslere aittir. Hattâ hayvanların değişiminin, nisbî bir kontrolünü teşkil eden, en eski hayvan kemiklerinin bulunmasından sonra «Evcilleştirmenin» izlerine rastlanmaktadır. Bu sonuçlara kısmen veya tamamen, istenerek ve belli bir hayvan yetiştirme tarzının icabı olarak va-

rılmıştır.[42] Böylelikle et yiyicilerin av fikri genişlemiştir. Yalnız öldürülen kurbanlar değil, ama insan eliyle yapılmış bir çitin sınırları içinde[43] hatta bazan dışında, serbestçe otlamaya bırakılan hayvanlar da avlanmaya dahil edilmişlerdir. Bu hayvanlar herhangi bir kimseye, bir klana veya bir avcılar gurubuna aitti; sahibi, mülkiyet hakkını muhafaza etmek için mücadele edecekti. Hayvanların evcilleştirilme gayesiyle yakalanmaları, onlar için alaf tarımının yapılması, o zamanlar tatbik edilen çok sayıda mülkiyet tarzlarından biridir.

Önceden de izah edildiği gibi, elin âletle silâhlanması, daha sonra, iki tip teknik arasında mantıkî bir farklılaşma meydana getirmiştir: Yâni silâhın yapılışını temin eden teknik ve onun kullanılması tekniği. Bunun gibi söz yardımı ile idare edilen teşebbüste fikrî faaliyetle elin faaliyeti (bedenî faaliyeti) birbirinden ayırmıştır. Bütün teşebbüslerde projelerin yapılması ve uygulamaya konuşları farklı elemanlardır. İstikbâlde, pratik düşünce, yâni bu elemanlardan ikincisi hâkim rolü oynayacaktır. Bundan böyle, bir yönetim işi, bir de uygulama işi mevcuttur. Artık bu olay geleceğin bütün beşerî hayatının, temel teknik şeklini teşkil etmiştir. İster büyük av hayvanlarının avı, mâbet inşaatı, savaş teşebbüsü, tarımsal teşebbüs, bir devletin veya ticarethanenin kurulması, bir kervan yolculuğu, bir ihtilâl veya cinayet teşebbüsü olsun, teşebbüsü anlamak, tatbikata koymak için yönetmeye, görevleri dağıtmaya ve emir vermeye muktedir mü-

(42) Hilzheimer, Natürliche Rassengeschichte der Haussaugetiere (1926).

(43) Bugün ormanlarımızdaki vahşi hayvanlar gibi.

teşebbis ve tasarıcı bir beynin varlığı en önemli şart olmuştur. Kısaca şeflik vergisi olmayanlara, cevherinde bu verginin bulunduğu bir şef gereklidir.

Zira müesseselerin sözle yönetildikleri çağda yüzyıllar geçtikçe birbirlerinden farklılaşan yalnız iki teknik değil, aynı zamanda kabiliyetlerinin sevki ile yollardan birine veya diğerine sapan iki kategori insan vardır. Hayatın seyrinde yönetim tekniği ve uygulama tekniği diye iki çeşit teknik olduğu gibi, tabiatlarında kumanda etmek hassası taşıyan iki grup insan vardır. Bu insanlardan birinci gruba mensup olanlar, belirli siyasî ve iktisadî ortamın süjesi, diğer gruba mensup olanlar aynı ortamın objesi kabul edilmektedirler. Söze konu olan değişiklikten sonra, okadar çok ve farklı veçheler kazanan ve ancak hayatla beraber ortadan kalkacak olan insan hayatının, temel şekli budur.

Yukarıdaki hükümler muhakkak ki sun'îdir, tabiata karşıdır; fakat işte «Kültür» de budur. Öyle zamanlar olur ki, kader insanı sun'î olarak tabiattan vazgeçmeyi, veya tabiatı lâğvetmeyi tasavvura icbar etmekte, bazen de bunu yaptırmaktadır. Bu da önüne geçilmez bir vakıadır. İdare etme, karar verme, yönetme, kumanda etme doğuştan maharet isteyen her teknik gibi, bir sanat, güç bir tekniktir.

(44) XIX uncu yüzyıla kadar, kızılderili kabileler büyük yabani sığır sürülerini takip ederlerdi. Tıpkı bugün arjantinli goşoların özel mülkiyete ait olan büyük hayvan sürülerini takip edişleri gibi. Bunun sonucu olarak görülmektedir ki, göçebelik yerleşmenin bir sonucudur. Yoksa âksi varid değildir.

Bir kralın tacı ile uyuduğuna sadece çocuklar inanır; yalnız dev şehirlerin ayak takımı, marksistler ve edebiyatçılar, iş hayatının dev yöneticilerinin yaşayışlarını, aynı şekilde hayal etmektedirler. Teşebbüs bir i ş t i r. Sadece bu iş sayesinde bedenî çalışma mümkün olmaktadır. Aynı zamanda yeni gelişmelerin icadı, keşfi, idrâki, hesaplanması ve yönetimi, velûd beyinlerin yaratıcı hareketidir. Durum icabı, işin uygulama vazifesini, yaratıcı olmayanlar yüklenmişlerdir. Şimdi burada, modası geçmiş bir fikri yeniden ele alacağız: Bu dehâ ve kabiliyet meselesidir.(45) Dehâ esrarlı bir şekilde ve birdenbire nesillerin yaşayışında gözüken, sönen ve beklenilmedik bir şekilde başka bir nesil içinde yeniden doğan bir yaratıcı kudret, bir ilâhî kıvılcımdır. Kabiliyet ise, etkisini an'aneler, öğrenim, temrin ve pratik vasıtasiyle daha üst bir etki derecesine yükseltebilen, mevcut işlere karşı ferdî bir istidattır. Kabiliyetin çalışması, dehâyı ihtiva etmektedir. Tersi yanlıştır.

Nihayet kumanda etmek için doğan insanlarla, hizmet etmek için doğan insanlar, güden insanlarla güdülen insanlar arasında tabiî bir hiyerarşik düzen vardır. Bu tabiî farkın varlığı ham bir p o z i s t i f v e r i d i r: Arzu hilâfına da olsa bu gerçek, anlayışlı milletler nezdinde, bütün dünyaca kabul edilmiştir. Gerileme (tereddi) devirlerinde, çoğunluk, yâni kütleler bu gerçeği inkâra veya görmemezlikten

(45) Daha: Genie, Lâtince «Genius» kelimesinden türemiştir. «Doğurucu erkek kuvveti» manasına gelmektedir.

gelmeye zorlanmıştır. Ama «Bütün insanlar eşittir» formülünün durmadan tekrarlanması bile ispatlanmaya ihtiyaç duyulan bir durumla karşı karşıya bulunulduğunu, kendiliğinden sezdirecek kadar uyarıcıdır.(46)

(46) Aurel DAVİT gibi modern çağın bir çok yazarı da «Eşitlik» ilkesinin gerçek manada, insanlık tarihinde hiçbir zaman gerçekleştirilmediği kanaatindedirler.

IX

Fakat, sözle yönetilen bu tip teşebbüsler, ister şef için, ister onun tâbileri için olsun, muazzam bir hürriyet kaybına sebebiyet vermektedir. Bu, yırtıcı hayvanın asirdîde hürriyetinin kaybı, yöneteni olduğu kadar yönetileni de aynı derecede ilgilendirmektedir. Her ikisi de ruhen ve zihnen, vücut ve hayatları ile aynı üstün ünitenin cüzüdürler. Teşkilât (organizasyon) dediğimiz de budur: Hareketli hayatın belirli şekillerde, en «Uygun halde», ne olursa olsun, bir teşebbüste teksif edilmesidir. Bu müşterek hareketle, organik mevcudiyetten organize mevcudiyet haline, tabiî gruplardaki hayattan, sun'î gruplardaki hayata, yığından halka, kabiliyete, sosyal sınıfa, devlete doğru kesin adımlar atılmış olmaktadır.

Münzevî yırtıcı hayvanların, ferdî kavgalarının yerini, harp almıştır: Harp, artık bir kabilenin bir başka kabileye karşı, şefini ve maiyetini alarak, akınlarla, tuzaklarla, teşkilâtlı çarpışmalarla teşebbüse geçmesidir. Mağlûp olanların, hezimetinden sonra altına sokuldukları düzene, kanun ismi verilmiştir. Beşerî kanun, daima zayıfların uymak zorunda bulundukları, en kuvvetli olanların kanunudur. Bu hukukun devamlı surette, kabileler arasında

geçer kabul edildiği devrelerde «Barış» meydana gelmektedir. Kuvvet potansiyeli, dışa karşı kullanmak üzere elde muhafaza edildiği için, böyle bir barış kabilelerin içinde de değer kazanmaktadır. Dış hedefler açısından Devlet bir milletin iç düzenidir. Şekil ve potansiyel olarak devlet ne ise, aktüalite olarak bir milletin tarihi odur. Tarih, eskiden olduğu gibi bugün de harbin tarihidir. Politika, daha fazla entellektüel olan silâhların kullanıldığı, geçici olarak harbe ikame edilen bir faaliyet tarzıdır. Bir milletin düzeni, esasında onun sahip bulunduğu ordunun düzeninin aynıdır. Hür ve yırtıcı av hayvanının karakteri, hâkim hatları ile fertten, teşkilâtlanmış millete dönüşmüştür. Millet ise bir tek ruhu, ama çok sayıda elleri olan bir varlıktır.(47) İktidar tekniği, harp ve diplomasi tekniği, bütün bu tip teknikler, her zaman biribirleri ile içten derin bağlarla irtibatları olan, aynı kökten gelen şeylerdir.

Bazı milletlerin gürbüz ırkları, yırtıcı av hayvanının karakterini sadakatle idame ettirmişlerdir; istilâ ederek, fethederek, efendi millet haline gelerek bu milletler, harbin gönüllüleri haline gelmişlerdir. Muharip milletler, uygun zaman geldiğinde yağma yapmak ve hâkimiyet altına almak için mağlûp milletleri, tabiata karşı iktisadî mücadeleyi yapmakta serbest bırakmışlardır. Korsanlık, en az deniz ulaşımı kadar, ticaret yolları üzerindeki faaliyet, göçebelik kadar eskidir; ve nerede bir köylü cemaatı varsa, er veya geç bu cemaat, kendisini harpçi bir asilzade sınıfının hâkimiyeti altında bulmuştur.

(47) ..ve birçok değil, bir tek başı vardır.

Görevlerin organize edilmesi ile, hayatın siyasî ve iktisadî cepheleri arasında, bir ayrılık meydana gelmiştir. Bu iktidar ve ganimet elde etmek fikri üzerine kurulmuş bir ayrılıktır. O halde, milletler yalnız ferdi faaliyet fonksiyonu açısından, yâni harpçi ve işçi, derebeyi ve köylü olarak içten irtibatlanmakla kalmamış, kabileler bütün olarak da özel ve tek bir iktisadî faaliyet gayesiyle de teşkilâtlanmışlardır. Geçmişte avcı kabileleri, hayvancı ve tarımcı kabilelerin gelip geçmesi gibi, madenci köyleri, çömlekçi ve balıkçı köyleri, denizciler ve tüccarlar arasında siyasî teşkilâtlanmalar da yapılmıştır. Bunlardan başka hiç bir iktisadî meşgaleleri olmayan fatih milletler de gelip geçmiştir. İktidar için harp ve yağma nekadar sertleşmişse, fertlerin kanunların ve kuvvetin boyunduruğuna sokulması, daha sıkı bir şekilde ve daha yakından icra edilmiştir.

Bu tip ilkel kabilelerde, ferdin hayatının ya çok az veya hiç değeri yoktur. Bu bakımdan, İzlanda gelenekleri dikkate değer; eskiden İzlanda'da her deniz seferinden sonra gemilerin ancak bir kısmı limanlarına geri dönebiliyorlardı; her büyük inşaat projesi; işçilerin önemli bir kısmının kaybına sebebiyet veriyordu; kuraklık hallerinde kıtlık bazen kabilelerin tümünü ortadan kaldırıyordu: Bütün bunlardan da anlaşıldığı gibi, muhakkak surette topluluğun ruhunu idame ettirmeye kâfi gelecek sayıda ünitenin bâki kalması önemli sayılmakta idi. Gidenlerin yeri, çabucak kendiliğinden dolduruluyordu. Birisinin veya birçoklarının ölümü değil, sadece «Biz» denen teşkilâtın ocağının sönmesi bir felâket olarak kabul ediliyordu.

Gittikçe gelişen bu karşılıklı bağımsızlıkta Tabiat'ın, kendisini devamlı olarak yaratıcı imtiyazla-

rından mahrum etmek isteyen, insan denen bu yaratıktan almak istediği, sabırlı bir intikam duygusu gizlidir. Yavaş yavaş Tabiata karşı çıkan bu yaratık, hareket halindeki dünyanın ihtilâlcisi, kendi yarattıklarının kölesi olmuştur. Bu isyankâr ruhlar için, sun'î, şahsî, kendinden vücut bulan hayat tarzının tamamı olan K ü l t ü r, gittikçe demir çubuklarla sıkıca örülmüş bir kafese dönüşmektedir. İstismar etmek için diğer hayvanları evcilleştiren bu yırtıcı hayvan, kendi kendinin esiri olmuştur. Bunun en büyük sembolü, insanın kendi evidir.

Bütün bunlara ferdin içinde boğulduğu ve bütün önemini kaybettiği nüfus artışı hareketi de ilâve edilmektedir. Zira, nüfusun mutlak anlamda çoğalması, insanın teşebbüs ruhu üzerinde ağır sonuçların meydana gelmesinde rol alan etkenlerden biridir. Bir zamanlar, birkaç yüz kişilik yığınların rahatlıkla dolaştıkları yerlerde, bugün sayıları onbinlere varan kalabalıklar üst üste yığılmıştır. Esasında artık insanların mevcut olmadıkları yeryüzünün hiçbir bölgesi kalmamıştır. Milletler biribirlerini sınırlamaktadırlar. İktidarlarının sahasını çizen sınırlar, s a d e c e mevcudiyetleriyle her millette kinin, tecavüzün ve yakıp yıkmanın atadan kalma içgüdüsünü uyandırmaktadırlar. Sınırların her çeşidi, hayalî bile olsa, iktidar duygusunun öldürücü düşmanıdır.

Beşerî tekniğin (veya sermayenin) birikmiş emek olduğu iddiası doğru değildir. Zira soydangelen tekniğin aksine, ferdî ve değişebilen insan tekniğinin başlıca vasfı, beraberinde başka imkân ve yeni icatların g e r e k l i l i ğ i n i getirmesidir. Öyle ki, tatmin edilen her arzu, binlerce diğer arzuları doğurmakta, Tabiat üzerindeki her muzafferiyet, diğer birçok muzafferiyetleri arzu edilir hale getir-

mektedir. Bu yırtıcı hayvanın ruhu, fasılasız olarak açtır ve arzuları asla sükûn bulmayacaktır: Bu tarz hayatın üzerinde kanat germiş bulunan bu belâ, aynı zamanda bu kaderin büyüklük sebebini temsil etmektedir. Zaten sükûn, saadet ve rahatlığı en az tadanlar, elit tabakanın mensubu olanlardır. Asla hiç bir mucid tam olarak, uyandırdığı hareketin p r a t i k sonuçlarını hesaplayamamıştır. Liderin sâ'yı sonuç olarak ne kadar zengin, dolayısiyle ne kadar verimli olursa, bu sây'ı uygulamaya koymak için okadar çok el sayısına ihtiyaç vardır. Düşman kabilelerden elde edilen esirlerin öldürülmeyip, fizikî güçlerinden istifade edilerek sömürülmelerinin sebebi budur. Köleliğin kökeni buradadır. Bu kölelik, hayvanların evcilleştirilmesi kadar eskidir.

Genel olarak bu milletler ve bu kabileler, tâbir caizse, a ş a ğ ı y a d o ğ r u çoğalmaktadırlar. Çoğalan «Baş»ların sayısı değil, ellerin sayısıdır. Lider olarak doğanların sayısı daima sınırlı k a l m a k t a d ı r. Kabiliyetçe ileri hakiki yırtıcı hayvanların grubu, tabanda meydana gelen kalabalık sürüyü yönetimi altına almaktadır.

Gerçi bu azınlık hâkimiyeti eski hürriyet anlayışından tamamiyle uzaktır. Bu gerçek: «Ben devletimin birinci hizmetkârıyım» diyen Büyük Frederic'in sözlerinden de anlaşılmaktadır. Seri dışı insanların iç hürriyetlerini muhafaza etmek için gösterdikleri ümitsiz çabalar bundan ileri gelmektedir. K i t l e p s i k o l o j i s i n e k a r ş ı f e r d i y e t ç i l i ğ i n t e p k i s i burada, yalnız burada başlamaktadır. Bu tepki kültürün parmaklıkları arasındaki esarete karşı, et yiyicilerin yaptıkları son başkaldırma hareketidir. Büyük kitleler taarfından istihsal edilen ve yaratılan ruhî ve entellektüel boyunduruğu

söküp atma hareketinin son denemesidir. Bu mücadele sonunda, fatih, terki dünya, hatta cani ve serseri denilen hayat tarzları doğmaktadır. Kitleler tarafından paralanmaktan kurtulmanın çeşitli çareleri vardır: Müdafaaya çekilmek, kaçmak, istihkâr etmek. Şahsiyet fikri karanlık başlangıcından beri, kitle olarak insanlığa karşı bir protesto hareketidir. Bu çekişmedeki gerginlik, trajik sonucuna kadar gelişmektedir.

Bütün yırtıcı hayvanlardaki ırk duygusundan ileri gelen kin, düşmana karşı temkinli olma hissini ihtiva etmektedir. Bu his, düşmana karşı bir manevî seviye birliğinin işaretidir. Aşağı tabakada bulunanlar küçümsenmektedir. İşte aşağı seviyede bulunan varlıklar, o zaman gıpta ile dolu hale gelmektedirler. Bütün ilkel halk masalları, bütün dinî efsâneler, bütün kahramanlık destanları, bu konuyu dile getirmektedir. Kartal, ancak kendisiyle eşit olana karşı kin duyar; ama hiç kimseye gıpta etmez; bir çoklarını hatta herkesi küçümser. Daima zirvelerden aşağılara küçümseme, aşağılardan yukarılara gıpta duygusu göz gezdirmektedir. Bu iki duygu, sınıflar ve devletler halinde organize olmuş insanlığın, tarihî hisleridir. Kuvvetin baskısı ile barışsever olan varlıklar, b e r a b e r c e üstüste yığıldıkları kafesin demirlerini çaresiz bir kudurganlıkla sarsmaktadırlar. Bu kaderden ve bu sonuçtan onları hiçbir şey kurtaramayacaktır. Her zaman böyle olacaktır... veya artık hiç bir şey olmayacaktır. Bu durumu hesaba almak veya umursamamak hususu aslında çok önemlidir. Fakat bunu değiştirmek istemek, her şeyden önce imkânsızdır. İnsanın kaderi ister istemez bu yolu takip etmektedir, insan bu yolu aşmak zorundadır.

SONUÇ: MAKİNA KÜLTÜRÜNÜN YÜKSELİŞİ VE SONU

X

Elle cihazlandırılmış kültür, canlı bir kültürdür ve bütün insanoğlunu kapsamına almıştır. Şahsiyet ve kitlenin mânen uzlaşmazlığa girdiği, ruhun kudrete susadığı ve cana kıydığı, lisan ve teşebbüs üzerine kurulmuş bulunan kültürler (kelimenin çoğul halini kullanıyoruz, zira kültür tipinin farklı şekilleri vardır.) zirvelerinde bulundukları zamanlarda bile, insanlığın yalnız bir parçasını kapsayabilmişlerdir. Bugün, kuruluşlarından sadece birkaç bin yıl sonra, bu kültürler sönmüş, yerlerini diğerlerine bırakmışlardır. «Gelişmemiş Milletler» ve «İlkel kalmışlar» dediğimiz topluluklar, bu kültürlerin malzemelerinin yaşayan kalıntıları, bir zamanlar muhteva ve mânâ ile dolu olan şekillerin harabesi, doğuşun ve ölümün yakıcı alevinden bundan böyle mahrum olmuş korlardır.

Milâttan önce 3000 yıllarından beri, yer yer topraklarımız üzerinde, en dar ve büyük mânâsı ile Yüksek Kültürler doğmaya başlamıştır. Bunlardan her biri dünyanın sathının küçük bir kısmını işgal etmiş ve bin yıl bile yaşamamışlardır. Bu gi-

dışatta kıyamet gününün temposu vardır. Her on yılın ayrı bir mânâsı ve hemen hemen her yılın, kendine has bir veçhesi vardır. Ele aldığımız bu görünüşler en sade ve gerçek mânâsı ile Dünya Tarihi'ni temsil etmektedirler. Hayatın bu ateşli dönemleri, önceki devirlerin köyüne karşılık, sembol olarak şehir kavramını oluşturmuştur. Ama topraktan kopmuş, sun'î bir hayat tarzının yaşandığı tamamiyle gayri tabiî, toprağın hayatî akımlarını alan, kendi içinde tüketen köksüz düşüncenin yeridir.

O zaman, asil, ruhban ve burjuva olarak, hiyerarşik düzeni ile «Kaba köylü» yerine sun'î bir hayatın temsilcisi, entellektüel ve kültürel gelişmenin merkezi olarak, toplumun ikinci derecede bölünüşünü temsil eden bir başka düzen ortaya çıkmıştır. Kaldı ki tabiî kategoriler, yâni «Kaba köylüler» ancak kuvvetliyi zayıftan, kurnazı aptaldan ayırt edebiliyorlardı. Şehirde ise «Lüks» ve «Zenginlik» hüküm sürüyordu. Bunlar öyle kavramlardır ki, bu imkânlara sahip olmayan çevreleri gıpta ile doldurüyorlardı. Acaba en geniş şekli ile kültür, lüksten ayrı bir şey midir? İşte Perikles'in Atina'sı, Harun Reşid'in Bağdad'ı, Rokoko devri Avrupa'sı. Bu şehirli kültürü, her seviye ve her meslekte tamamiyle lükse batmış, kısmen sun'î olduğundan ötürü, kendisini san'ata hasretmiştir: Diplomasî san'atı veya yaşama san'atı, süsleme, yazı veya düşünme san'atı veya iktisadî hayat düzeni. Az sayıda bir kaç elde toplanmış iktisadî zenginlik olmadan, ne «San'at zenginliği», ne «Düşünce zenginliği» ne de «Kibarlık» olamaz. Hatta tekvin ilmi (cosmogonie)[48]ni,

(48) Kaînatın oluşumunu izah etmeye çalışan nazariyeler.

pratik değil nazarî olarak düşünme lüksünü bile bir tarafa bırakıyoruz. İktisadî fakirlik, peşinden derhal, manevî ve san'at fakirliğini sürüklemektedir.

Bu bakımdan bu kültürlerde oluşan teknik seyir ve manevî lüks sun'îliği ve entellektüel vasfı sür'atle artan, tatlı ama naif geç kalmış meyvelere benzemektedirler. Bu meyveler Mısır'ın mezarları, Bâbil'deki Sümer mâbedleri ile verilmeye başlanmıştır. Bu eserler Milâttan önce üç bin yıllarında, güneyin uzaklığında doğmuştur. Bu eserler,büyük kitleler üzerinde elde edilmiş zaferleri temsil ediyorlar. Daha sonra Çinliler'in, Hintliler'in, Antik Devrin, Arap ve Meksikalıların kültürlerinin yaptıkları teşebbüslere sıra gelmektedir. Nihayet çağımızın ikinci bin yılında kuzeyde, saf teknik düşüncenin problemleri üzerinde muzaffer olan Faust Kültürü doğmuştur.

Bu kültürler, biri diğerinden bağımsız da olsa, genel istikamete güneyden kuzeye giderek, biribirlerini takip ederek ortaya çıkmışlardır. Batı Avrupa'nın Faust Kültürü h e r h a l d e gelmiş ve gelecek kültürlerin sonuncusu değil, ama muhakkak ki en kudretlisi ve en şiddetlisidir. Anlayışa dayanan, aydınları ve manevî harmonî noksanlığı arasında çıkan iç çatışmadan dolayı da, kültürlerin en trajiğidir. Herhangi bir başka medeniyet silsilesinin gelip, önümüzdeki üçüncü bin yıl içinde Faust Kültürü'nün yerini alması muhtemeldir. Vistül ve Amur nehirleri arasındaki ovalarda, yeni bir kültür doğabilir. Ama tabiat ve insan arasındaki kavga, öz kültürümüz içinde ebediyen sona erecektir Zira insanın tarihî kaderi onu tabiata karşı çıkmaya teşvik etmektedir.

Kuzey ülkelerinin genel şartları, soğuk, devamlı mahrumiyet gibi sert bir ortam, aşırılığa varacak

kadar sivri zekâlı, sert tabiatlı bir aydın zümresinin varlığı, zaptedilmez bir heyecan ihtiva eden, tutuşturulan, döğüşmek, cüret etmek, daima ilerde bulunmak isteyen bir ırkı çelikleştirmiştir: Zaten bunu ben Üçüncü boyutun heyecanı diye adlandırıyorum. İşte hiçbir sonuç alamadan, derunî kuvvetleri ile düşüncenin kıskaçlarını gevşetmek ve bu defa kendilerine köle yapmak gayesiyle kan üzerine teşkilâtlanmış, sun'i hayat üstünlüğünü başarısızlığa uğratmak için mücadele eden bir takım yırtıcı hayvanlar daha. Hedefleri, hür ferdin kaderini, kâinatın zâti mânâsı haline getirecek kadar yükseltmektir. Bu öyle bir kudrete susamışlıktır ki, zaten hudutsuz kabul edilen zamanın ve mekânın sınırlarına aldırmamaktadır; sonsuz olarak teşekkül ettirilen özel hedeflere göre bu ruh, tüm kıt'aları kendisine ram etmiştir, haberleşme ve ulaşım bağları ile örülmüş, sık dokunmuş bir filenin halkaları içine dünyayı hapsetmiştir. Bu dünyayı, enerjisinin kuvveti, teknik hamlelerinin dev kudreti ile değiştirmek arzusundadır.

Her yüksek kültürün ilk safhasında, büyük ve boş arazilerdeki köylü hayatından kopmuş, iki temel sınıf, asil ve ruhban sınıfı meydana gelmiştir. Bu sınıflardan herbiri, biribirlerini saf dışı bırakacak ve sahneden silecek belirli fikirlerin temsilcileridirler. Asil silahşödür, maceracıdır, olayların içinde yaşamaktadır; halbuki rahip bilgin ve filozoftur, gerçekler âleminde yaşamaktadır. Birincisi belirli bir kaderi sürüklemekte ve temsil etmektedir, ikincisi kozalite (Kausalität) mantığına[49] göre

(49) Kausalitât (causalité): Sebep - netice ilişkisine dayanan mantık prensibi.

düşünmektedir. Birincisi ruhu, güçlü bir hayatın hizmetkârı yapmak istemekte, diğeri hayatını bu ruhun hizmetine koymaktadır. Hiç bir yerde, muhalefet yırtıcı hayvanın cömert kanının, son bir defa olarak saf düşüncesinin tiranlığına karşı ayaklandığı Faust Kültürü'nde olduğu gibi bu kadar düşmanca bir şekil almamıştır. 12 nci ve 13 üncü yüzyıllarda, İmparatorluk fikri ile Papalık arasındaki anlaşmazlık bu sebepten doğmuştur; ve monarşi, asiller ve ordu gibi saf kanlı zümreleri temsil eden kuvvetlerle, rasyonalizm, liberalizm ve sosyalizm gibi halk nazariyeleri arasındaki mücadelenin sebebi de aynıdır. Tarih Fransız İhtilâli'nden, Alman İhtilâli'ne, bu mücadelelerin birincisinden sonuncusuna kadar, savaşı kazanmaya çalışan gayretlerin kesintisiz hikâyesidir.

XI

Faust Kültürü'nün gelişmesi süresince, kan itibarıyle Viking olanlarla, ruh itibariyle Viking olanlar arasındaki zıdlık, önceden tebarüz ettirilen farklılığı had dereceye vardırmıştır. Birinci gruptakiler, ihtirasla dolu bir yayılma hareketi ile, sonsuzu hedef alarak kuzeyden hareket etmiş, 796 yılında İspanya'ya, 859 yılında Rusya içlerine, 861 yılında İzlanda'ya ulaşmışlardır. Aynı yıl Fas'a kadar uzanmışlardır. Oradan Fransa'nın Provence bölgesine ve Roma çevrelerine kadar yayılmışlardır. 865 yılında yayılma Kiev'ten Karadeniz ve Bizans istikametine, 880 yılında Hazar bölgesine, 909 yılında İran'a varmıştır. Vikingler, Normandiya ve İzlanda'ya 900 yıllarına doğru, Groenland'a 980 yıllarında yerleşmiş ve Kuzey Amerika'yı 1000 yıllarına doğru keşfetmişlerdir. 1029 yılında Normandiya'daki üslerinden Güney İtalya ve Sicilya'ya kadar gitmişlerdir. 1034 yılında Bizans'tan hareket ederek Yunanistan ve Küçük Asya'ya varmış, 1066 yılında yine Normandiya tramplenlinden hareket ederek İngiltere'yi zaptetmişlerdir.(50)

(50) K. Th. Strassen, Wikingen und Normannen (1928)

Aynı cesaret ve kudrete, aynı ganimete susamışlıkla, fakat bu defa entellektüel karakterde olmak şartı ile 13 üncü ve 14 üncü yüzyılların Kuzeyli keşişleri dünyanın derinliklerindeki fiziko-teknik meselelere doğru geçit zorlamışlardır. Bu hamleler hiçbir zaman Çinli, Hintli, antik devrin ve Arap bilginlerinin pratik ruhtan mahrum tecessüsüne benzememiştir. Burada gayeye yönelen, herhangi bir ihtikâr niyeti olmadığı gibi, bilinemeyeni anlamak merakını temsil eden üstünkörü bir nazariye de yoktur. Her ilmî nazariyenin tabiat kuvvetlerini tefsire yarayan izafi bir mit olduğu ve herkesin kabul ettiği dine bağlı kaldığı bir gerçektir. Ama münhasıran Faust Kültürü'nde her nazariye kökeninden itibaren aynı zamanda çalışmanın (işin) bir hipotezidir. Bir «İş» hipotezi gerçek olmak zorunda değildir. Ondan istenen tek şey pratik hale konulmasıdır. Görevi kainatın sırlarını bulmak ve faşetmek değil, ama belirli gayeler yolunda onları faydalı kılmaktır. Bunun sonucu olarak, İngiliz Grosseteste'den (doğumu 1175), ve Roger Bacon (doğumu 1210) dan, cermen Albertus Magnus (doğumu 1193)a ve Witelo (doğumu 1220) ye kadar matematik metotlar büyük bir gelişme kaydetmiştir. Bacon'un, tabiatı tekerlek, kerpeten ve örs arasında işlenebilecek hale gelmesi gayesini güden, Scientia experimentalis (Deneysel Bilim) metodunu görmekteyiz. Albertus Magnus'un dediği gibi «Gerçeği yalnız deney ispatlar.»[51] Bu, aydın yırtıcı hayvanların aslında bir hilesidir. Onlar «Allah'a kavuşmanın» yolunu aradıklarını sanıyorlardı. Bununla beraber, uzlete düşürmeye, yakalamaya çalıştıkları şey, tabiatın i n o r g a n i k kuvvetleri,

(51) Experimentum enim solum certificat.

yani var olan herşeyin içinde tezahür eden, elle tutulmayan enerjidir. Eski Yunanlılar'ın statik olan, Arapların simya ilmine karşılık, Faust ilmi, tek başına dinamiktir. Bu dinamizm maddelere değil kuvvetlere bağlıdır. Bizatihi kitleler, enerjinin bir fonksiyonudur. Grosseteste ışık fonksiyonu olarak bir mekân nazariyesi, Petrus Pregrinus ise bir magnetizm nazariyesini geliştirmiştir. Kopernik'in yerin Güneş'in çevresinde dönmesi nazariyesi, 1322 tarihli bir el yazması kitapta tersim edilmiştir. Bu tarihten elli yıl sonra N. Oresme «De Coelo et mundo» (Gök ve Dünya üzerine) isimli eserinde Kopernik'ten daha açık ve derin bir şekilde aynı konuyu ele almış, ve «De differentia qualitatum» (Yaratılışın farklılığı) isimli eserinde Galile'nin cisimlerin düşüşü, nazariyesine Descartes'in koordinat geometrisine değinmiştir. Katedilen bu merhalelerden sonra, artık Allah, tahtından kâinatı idare eden büyük hükümdar değil, gayrişahsi, hudutsuz, heryerde hazır ve nazır olan bir kuvvet gibi tasavvur edilmeye başlanmıştır. Dindar rahiplerin, gizli kuvvetlerin bu deneysel incelemesi yolu ile Allah'a tapınmaları, oldukça özel bir tapınma şeklidir. Bir Alman mistiğinin dediği gibi «Allah'a hizmet edersen, o da sana yardımcı olur» düşüncesi topluma hâkim olmuştu.

Muhakkak ki, insan, sadece bitkilerin, hayvanların, kölelerin hizmetleri ile yetinmekten; Tabiatın maden, taş, ağaç ve tekstil sanayiinde kullanılan hazinelerini kullanmaktan; sularını kanal ve kuyulara hapsetmekten; suların direncini gemiler, yollar, köprüler, tüneller ve barajlar sayesinde kırmaktan bıkmıştır. Şimdi tabiatın maddî zenginliklerini yalnız yağma etmekle kalmayıp, kendi kudretini çoğaltmak için, tabiatı boyunduruğu altına

koymak, köleleştirmek ve canlı kuvvetlerini bile gemlemek istemektedir. Bu ucube, eşi görülmemiş fikir, Faust Kültürü'nün kendisi kadar eskidir. Daha 10. yüzyılda, tamamiyle yeni üslupta yapılmış olan teknik inşaatlara rastlamaktayız. Bacon, Albertüs Magnus, buhar makinası, buharlı gemi ve uçak gibi teknik konular üzerinde durmuşlardı. Birçokları manastır hücrelerinde devamlı hareket (perpetuum mobile) fikri üzerinde uykusuz geceler geçirmişlerdir.

Bu son fikrin üzerimizdeki etkisi asla silinmeyecektir. Zira bizim tarafımızdan yapılmış yakıştırılmış, bizim yarattığımız minyatür bir dünya kurulacak, bu başarımız «Allah veya Tabiat» (Deus sive Natura) üzerinde kazanılmış parlak bir zafere işaret sayılacaktı. Yarattığımız dünya, tıpkı sınırsız kâinat gibi kendi öz kuvveti ile hareket edecek ve yalnız insanın parmağının iradesine itaat edecekti. Kendi kendine bir dünya inşa etmek, yâni bizatihi Allah olmak, bir Faust araştırıcısının rüyasıdır. Bu rüyadan sonradır ki makinalarımızın biribirlerini takip eden sayısız şekilleri meydana gelmiş, mümkün olduğu kadar devamlı hareket (perpetuum mobile) denilen, ulaşılamayan hedefe yaklaşılmak istenmiştir. Yırtıcı hayvanın ganimet kavramı, böylelikle mantıkî sonuna yaklaşmıştır. Ele geçirilmek istenen, ne kâinatın münhasıran bu, ne de diğer parselidir. Promethoys'un gökten ateşi aşırması gibi, elde edilmek istenen ganimet ve kültürümüze kazandırılmak istenen enerji, bütün sırrı ile beraber, kâinatın kendisidir. Fakat, Tabiat üzerinde hâkim olma arzusuna sahip olmayan kimseler, bütün bunları şeytanî vasıfta işler ola-

rak nitelemiş ve bu yüzden makinaları şeytanın icadı gibi telâkki etmiş ve onlardan korkmuşlardır. Roger Bacon ile beraber, büyücü ve kâfir ithamları yüzünden acı çeken bilgin isimleri ile dolu, uzun liste başlamıştır.

Bununla beraber, Batı Avrupa'nın teknik tarihi ilerlemekte devam etmiştir. 1500 yılları civarında Vasco De Gama ve Christophe Colombe tarafından açılan «Yeni Vikingler» çağı başlamıştı. Amerika ve Antiller'de yeni krallıklar kurulmuş veya zaptedilmiştir; bir zamanlar İzlandalı denizcilerin boşuna ayak bastıkları Amerika'ya kuzeyli kanının akımı yeniden verilmiştir.(52) Bu örnekte de görüldüğü gibi, ruh itibariyle Viking olanlar, gittikçe artan kudretli bir tempo ile daima ileriye sürülmüşlerdir. Barut ve matbaa icad edilmiştir. Kopernik ve Galile'den beri sayısız teknik buluş, birbirini takip etmiştir. Hepsinin biribirlerine benzer olan gayesi, bizi çevreleyen kâinatın inorganik kuvvetlerini çekip almak, bu kuvvetleri hayvanların ve insanların yerine, çalışma hayatında kullanmak olmuştur.

Şehir merkezlerinin büyümesi ile teknik, burjuva bir karaktere bürünmüştür. Gotik devrin rahiplerini, dünyevî bilgin ve mucidler, makinayı tanıyan papazlar takip etmişlerdir. Nihayet, rasyonalizm vasıtasiyle, «Tekniğe olan inanç» materyalist bir din olmuştur: Ulu Tanrı gibi teknik de artık ebedî ve ölümsüzdür. İsa gibi, insanlığa kurtuluşu

(52) Zira İspanya, Portekiz, Fransa'dan göç edenlerin büyük bir kısmının menşei büyük Kavim Göçlerinden sonra bu ülkelere gelip yerleşmiş eski fatihlerin neslinden gelmektedirler. Bu yeni ülkelere göç etmeyip geri kalanlar ise Romalıların, Keltlerin ve Müslümanların kalıntılarıdırlar.

getirmektedir. Mukaddes Ruh gibi bizleri aydınlatmaktadır. Bu teknik dinin inananları ise Lamettrie'den Lenin'e kadar, modern çağın züppe ilericileridir.

Gerçekten ise mucidi saran heyecanın hiçbir mezheple ilişkisi yoktur. Bu heyecan onun şahsi hayat mantığını, öz sevincini ve öz acılarını temsil etmektedir. Tabiatın tahrik edici muammaları üzerinde kazandığı zaferlerden ve bunun sonucu olan zengilikten esasen mucid kendi içinden kendisi için sevinç duymaktadır. İcadı faydalı veya tehlikeli miş, yaratıcı veya yıkıcı imiş umurunda bile değildir. Zaten bu hususları hiç kimse önceden takdir edememiştir. «İnsanlığın teknik yolu ile fethinin» sonuçları asla önceden tahmin edilememiş, kaldı ki insanlık ne olursa olsun, hiç bir şey icad edememiştir. Sun'î indigo[53], sun'î kauçuk gibi buluşlar, kısa zaman sonra bazı ülkelerin mevcudiyet şartlarını baştanbaşa değiştirmiş olacaktır. Elektrik enerjisinin muhafazası ve nakli gibi, suların enerji potansiyelinin kullanılması, Avrupa'nın eski kömür bölgelerinin ve orada oturan nüfusun (iktisadî) değerini düşürmüştür. Bu gibi sonuçlar acaba bir tek mucidi icadını ortadan kaldırmaya sevk etmiş midir? Bunu tasavvur etmek insanın yırtıcı hayvan tabiatını iyi tanımamak demektir. Bütün büyük keşif ve icadların kaynağı, kuvvetli insanların zaferden duydukları sevinçtir. Buluşlar, şahsiyetin ifadesidir, hiç bir zaman kitlelerin faydası telâkkisine dayanmamıştır. Kitleler, bu buluşlar karşısında seyirci rolünü benimsemiş, ne olursa olsun sonuçları kabullenmişlerdir.

(53) Indigo: Bir bitkiden elde edilen mavi renkli boyaların ham maddesi.

İşte bu sonuçlar, sonsuz bir önemi haizdir. Lider olarak doğan küçük grup, müteşebbis ve mucidler, «Tabiat»ı milyonlarca ve milyarlarca «Beygir gücü»ndeki işleri yapmaya zorlamaktadırlar. Tabiata yaptırılmak istenen bu gücün karşısında, insanın fizik kuvvetinden bahsetmeye bile değmez. İnsan olarak bizler Tabiat'ın sırlarını hiçbir zaman, bugünkü kadar az anlamamıştık. Biz sadece, bir düğme veya bir levye üzerine hafifçe basmakla Tabiat'ın sırlarının insanın emirlerine uymaya mecbur edilişini, yani «Gerçek» değil, sadece muadil olan bir pragmatik hipotezi biliyoruz. Bunu da ifade etmek lâzımdır ki, icadların ritmi akıl almaz bir şekilde süratlendiğ halde, insanın çektiği zahmet azalmamıştır. Üretimde kullanılacak lüzumlu ellerin sayısı makina sayısına paralel olarak çoğalmaktadır. Zira teknik lüks, her nevi diğer lüksleri aşmakta (54) ve iğreti hayatımız her gün biraz daha sun'îleşmektedir.

Makinanın icadından beri müteşebbis ve mucidler, Tabiat'a karşı kullandıkları en ince silâhları esas prensip olarak, ihtiyaçları kadar el (işgücü) istihdam ederek imâl etmişlerdir. Kömür ile, petrol ile, su ile müteharrik makinanın çalışması, buhar veya gaz basıncı, elektrik, ısı gibi inorganik kuvvetler tarafından sağlanmıştır. Fakat bu fark, yönetenlerle yönetilenler arasındaki ruhî gerginliği, tehlikeli bir surette arttırmıştır. İki taraf biribirlerini anlamaz hale gelmişlerdir. Milattan önce ilk bininci yıllardaki «Teşebbüslerde» üretimin ne olduğunun bilinmesi ve hissedilmesi için, üretimle ilgili her-

(54) 1700 ve 1900 yıllarındaki işçilerle, günümüzün sanayi ve tarım işçilerinin hayat seviyesi bu bakımdan karşılaştırılabilir.

kesin şuurlu işbirliği gerekmişti. Bunun sonucu olarak, bugün sürek avı ve sporda olduğu gibi, bir nevi arkadaşlık ilişkileri mevcuttu. Ama Bâbil ve Mısır'ın büyük inşaat işlerinde bile, bu çeşit ilişkilerden artık bahsedilemezdi. Fert olarak işçi, teşebbüsün tüm olarak ne hedefini ne de niyetini kavrayamıyordu. Ya bu hedef ve niyetle ilgilenmiyor, ya da ona düşman oluyordu. «Çalışma» İncil'in Cennet hikâyelerinde olduu gibi bir belâ olarak kabul ediliyordu. Şimdiki halde, 18 inci yüzyıldan beri sayısız «El», hayattaki gerçek faydaları ve ilgili bulundukları hususlardan hiçbir çıkarları olmadığı halde birçok malın üretiminde istihdam edilmişlerdir. Ruhî bir kısırlık doğmuş ve genelleşmiştir; hatsız ve derinliksiz buz gibi bir şekil yavanlığı yaygınlaşmıştır. Yalnız kabiliyetli olarak doğanların istifade ettikleri bu hayata karşı bir küskünlük belirmektedir. İnsanlar artık, ne liderlerin gördükleri işlerin, en zor işler olduğunu, ne de kendi hayatlarının bu gayretlerin semeresine tâbi olduğunu, sezmeye ve anlamaya muktedir değillerdir. Sadece çalışmanın mutlu kıldığını, ruhu ahenkleştirdiğini ve zenginleştirdiğini hissediyorlar, bu sebepten ötürü ondan nefret ediyorlar.

XII

Ruhî ve iç zaruretlerden doğan makina tekniğinin kaderini değiştirmek, ne «Başlara» ne de «Ellere» bağlıdır. Tekniğin bu zaruretlerden ötürü gelişmesi, ister istemez makina tekniğinin yayılmasına ve dağılmasına sebebiyet vermiştir. Perdenin tam son fasıl için açıldığı bugün, meselenin en nazik safhasında bulunmaktayız. Kesin ve anî değişiklikler biribirlerini takip ediyor, trajedi sonuna yaklaşıyor.

Her Yüksek Kültür bir trajedidir: İnsanlığın tarihi bile b ü t ü n ü i l e trajiktir. Fakat Faust insanın küfrü ve felâketi Eschyle[55] yahut Shakespeare'in tasavvur ettiklerini aşarak bütün diğer trajedileri geride bırakmıştır. Mahlûk, Halikinin karşısına dikilmiştir. Bir zamanlar küçük mikyastaki (mikrokosmos) insanın, tabiata karşı isyan edişi gibi, bugün de küçük mikyastaki makina (mikrokosmos) kuzeyli insana karşı isyan etmektedir. Dünyanın efendisi makinanın kölesi olmaktadır. İstesek de istemesek de, bilsek de bilmesek de, makina hepimizi istisna-

(55) Eschyle (Aschylus): (M.Ö.525-456): Eski Yunan trajedisinin babası. Halen büyük bir şair ve düşünür olarak da kabul edilmektedir.

sız olarak kendi raylarının doğrultusunda harekete zorlamaktadır. Vurulmuş, muzaffer savaşçı, harp arabası tarafından ölüme sürüklenmektedir.

20 inci yüzyıl başında, küçüçük gezegenimiz üzerinde «Dünya»nın durumu aşağı yukarı şöyle idi: İngilizlerin, Almanların, Fransızların ve Amerikalıların kumandasında, kuzey kanı taşıyan bir milletler grubu, genel durumu hâkimiyetleri altında bulundurmaktadırlar. Siyasî kudretleri zenginliklerinden ileri gelmekte ve bu zenginlik ise, sanayi gücüne dayanmaktadır. Ama bu sanayi gücü de kömür kaynaklarına tâbi bulunmakta idi. Özellikle cermen toplulukları, mevcut kömür yataklarının hemen hemen hepsini elleri altında bulundurmakta ve bu bölgelerde tarihte misli görülmemiş bir nüfus artışı olayı ile karşı karşıya gelinmektedir. Kömür yataklarının üstünden, bu sahadan hareket edip dağılan ulaşım yollarının kesiştikleri belli başlı kavşaklarda, makina tekniği tarafından meydana getirilmiş, onun için çalışan ve varlığını onunla idame ettiren dev oranda bir insan kitlesi yığılmıştır. İster sömürge şekli altında, ister bağımsızlık adı altında olsun, diğer milletlere, ham maddeleri temin etmek ve mamul maddeleri tüketme rolü uygun görülmüştür. Sanayileşmiş ülkeler, bakımları sanayi zenginliğine bağlı bulunan ve bir düğmeye basınca çalışacak kadar mükemmelleştirilmiş ordular ve donanmalar sayesinde, bu fonksiyon ayrılığını ayakta tutmaktadırlar. Burada politika, harp ve iktisat arasındaki dar ve derin ilişki, hemen hemen benzerlik, bir defa daha bütün hatları ile belirlemektedir. Askerî kuvvetin derecesi, sanayinin yoğunluğuna bağlıdır. Sanayi sahasında fakir olan ülkeler, her bakımdan mahrumiyet içindedirler; bir ordu besleyecek, harp

edecek imkânlardan mahrumdurlar; ohalde siyasî sahada da güçsüzdürler. Bütün bunlara ilâveten, ister yöneten, ister yönetilen olsun, bu ülkelerin aktif elemanları, muarızlarının iktisadî politikasının satranç tahtası üzerinde, basit piyonlardan başka bir şey değildirler.

«Küçük insanlara» has bir şekilde memnuniyetsizliklerini ifade eden, işgücünü temsil eden kitleye karşılık, değeri gün geçtikçe artan, müteşebbis, teşkilâtçı, idareci, mucid, mühendis gibi az sayıda yaratıcı başın önder çalışması, artık ne anlaşılmakta, ne de takdir edilmektedir. Bir dereceye kadar bu anlayış ve takdir, ancak Amerika'da mevcuttur. «Şair ve düşünürlerin» ülkesi «Almanyada bu kadirşinaslığa daha az yer verilmektedir. Karanlık ruhlu gevezelerin ve değersiz yazarların, ikide bir kullandıkları bu budalaca cümlenin ne değeri vardır? «Kudretli kolun arzu ederse, bütün çarklar durur.» Şayet makinanın çarkları arasına düşerse, bir teke bile bütün çarkları durdurabilir. Fakat «Kudretli kolun» varlığını garantileyebilmek için, bu çarkları icad etmek ve çalıştırmak gereklidir ki, bu da ancak doğuştan bu işlere kabiliyeti olan bir azınlığın başaracağı işlerdir.

Kuvvetli şahsiyetler grubunu teşkil ederken, anlaşılmayan ve nefret edilen bu liderler, oldukça farklı bir psykolojiye sahiptirler. Onlar, pençeleri arasında çırpınan, titreyen kurbanı tutan, yırtıcı hayvanın yüzyıllık muzaffariyet duygusuna sahiptirler: Bu Kristof Kolomb'un ufukta karayı gördüöü an, Molke'nin Sedanda Frenois tepelerinde, bir öğ-

leden sonra topçularının İlly'de[56] zaferi elde etmek için kuşatma çemberini kapatışlarını seyrettiği andaki, duyguların aynıdır. Böyle anlar, muhteşem bir yolcu gemisinin yapıcısının, gözleri önünde kızaktan indirildiği, yeni bir makinanın mucidi önünde, ilk defa aksamadan çalışmaya başladığı veya ilk Zeplin'in yerden havalandığı zamanlarda olduğu gibi, beşer tecrübesinin zirvesinde bulunduğu anlardır.

Ama, zamanımızın trajedilerinden birisi de, bu zaptedilmez beşerî düşüncenin can verdiği hareketleri ve onların sonuçlarını değerlendirmeye muktedir olmamasıdır. Teknik, faydalandığı yüksek matematik kadar, herkesin ulaşamadığı gizli bir bilim olmuştur. Halbuki fizik biliminin teorileri, entellektüel mücerred fikrin inceliklerini, olaylardan hareket ederek, bilimi, farkında olmadan insan idrâkinin temel sınırlarına varacak bir noktaya kadar vardırmıştır. Dünyanın makinalaşması, son derece tehlikeli olan aşırı gerginlik safhasına girmiştir. Bitkileri, hayvanları ve insanları ile beraber arzın veçhesi bile artık aynı değildir. Henüz bir kaç on yıl içinde, büyük ormanların önemli bir kısmı gazete kâğıdına dönüşerek elden çıkmış, kaybolmuştur; böylece iklim değişiklikleri, insan nüfusunun tümünün tarım ekonomisini tehlikeye koyacak bir seyir takip etmeye başlamıştır. İnsan eliyle, nesli hemen hemen tüketilmek üzere olan Bizon misâli, sayısız hayvan türleri sönüp gitmiştir; Kuzey Amerika'nın kızılderilileri veya Avusturalya'nın yerlileri

(56) Moltke, Helmuth K. Berhardt (1880 - 1891) : Prusya mareşali. 1866 yılında Avusturya'yı, 1870 yılında Fransa'yı Sedan'da yenen orduların komutanı.

gibi bazı insan ırklarının tümü, mutlak silinme derecesinde sistemli olarak yok edilmiştir.

Teşkilâtlanmanın mengenesi içinde, canlı olan her şey can çekişmektedir. Sun'î bir âlem, tabiî âleme karışmakta ve onu zehirlemektedir. Medeniyetin kendisi, herşeyi mekanik olarak yapan veya yapmayı deneyen bir makina olmuştur. «Beygir Gücü» terimiyle artık düşünen bir toplumuz. Bir şelâleye, onun nekadar elektrik enerjisi istihsal edebileceğini düşünmeden artık bakamıyoruz. Kasaplık değerini hesaplamadan, hayvan sürülerinin otladığı bir mer'aya göz gezdirmiyoruz. Modern tekniğin metodlarına tâbi kılmayı arzu etmeden, daha basitliklerini muhafaza eden milletlerin, elle yaptıkları san'at eserlerinin güzelliklerini takdir etmesini bilmiyoruz. Teknik düşüncemiz, haklı veya abes olsun, mutlak olarak kendini ortaya koymak zorundadır. Makina devrimi lüksü, zihni bir zorunluluğun sonucudur. Nihayet gizli bir ideali olan, devamlı hareket kavramı gibi, makina bir semboldür; bu ruhî ve zihnî bir zorunluluktur ama, canlı bir zorunluluk değildir.

Zaten makina, birçok sahalarda iktisadî tecrübe ile çelişkiye girmektedir: Her ikisi arasında çözülmenin habercisi olan işaretler, her yerde gözükmeye başlamıştır. Gittikçe çoğalması ve incelmesinden ötürü makina, alınan hedefin aksine bir yön tutturmuştur. Sayı olarak büyük yerleşme merkezlerinde çoğalmasından ötürü, otomobil kendi değerinin düşmesine sebebiyet vermiştir; büyük merkezlerde yaya olarak dolaşmak herkese daha kolay gelmektedir. Arjantin, Java ve diğer yerlerde bir atın koşulduğu basit pulluğun, küçük çiftçilerin nazarında motorlu tarım makinalarından, iktisadî randıman

sahasında daha üstün olduğu bilinmekte ve bu yüzden bu basit pulluklar modern tarım araçlarını, tarlalardan kovmak üzeredir. Birçok tropikal bölgelerde, renkli derili çiftçiler, ilkel davranışlı yapıcılıkları ile beyaz insanın uyguladığı modern plantasyon tekniğine karşı, tehlikeli rakipler olarak ortaya çıkmaktadırlar. İhtiyar Avrupa'nın Kuzey Amerkia'nın beyaz işçisi ise, yerli işçilerin çalışması karşısında bir huzursuzluk ve endişe duymaktadırlar.

Muhakkak ki 19 uncu yüzyılda moda olduğu gibi, gelecek yüzyıllarda kömür yataklarının tükenmesinden ve böyle bir olayın sonuçlarından bahsetmek mânâsızlık olur: Bu düşünce tarzı da göstermektedir ki, materyalist bir devir, maddeci olarak düşünmekten kurtulamamaktadır. Petrol ve beyaz kömürle ikame edilen kömür ekonomisini kaale almadan, böyle karamsar bir devrin başlamasından çok önce teknik, daha farklı enerji kaynaklarını keşfedip kullanacaktır. İstikbâli o kadar çok önceden anlamaya çalışmak boşuna bir gayrettir. Zira Amerika ve Avrupa'nın müştereken sahip oldukları batı tekniği, o sırada m a h v o l m u ş b u l u n a c a k t ı r. Elbette böylesine güçlü bir gelişmeyi, ham madde kaynaklarının tükenişi gibi abes ve küçük bir mesele önleyemeyecektir. Bu teknik, kendisini besleyen ilham, zirvesinde bulunduğu sürece, hiç şaşmadan gayesine uygun vasıtaları üretmeye muktedir olacaktır.

Fakat ne zamana kadar bu ilham, bu zirveleri tutacak? Diyelim ki bugünkü çapı ile kendisini idame ettirmek için, teknik istihalemiz, teşkilâtçı mucid ve mühendis olarak, yüzbin kadar fevkalâde beyne ihtiyaç duymaktadır. Sağlam ve yaratıcı kabiliyette olmaları, biribirlerini tamamlayarak görevlerin-

den heyecan duymaları, bu görevleri pahalı bir istihâleden sonra oluşan bir vasıfla başaracak kadar muktedir hale gelmeleri için, birçok yılların geçmesi zorunludur. Gerçekten bu son elli yıl içinde, en kabiliyetli fertlerin, çiçeği burnunda gençliğin en kuvvetlilerini, dayanılmaz bir şekilde cezbeden husus, bu özel görevdir. Günümüzde çocuklar bile, teknik oyuncaklarla oynamaktan zevk duymaktadırlar. Şehirli sınıf ve ailelerin erkek çocukları müreffeh oldukları gibi, manevî geleneklere ve ince bir kültüre sahiptirler. Teknik düşünce denen, bu olgun ve geç kalmış meyvanın üretimine elverişli, normal ön hazırlık yapılmıştır.

Ama sanayileşmiş ülkelerde, son seneler esnasında bu durum büyük çapta ve çoktan beri değişmiştir. Faust Düşüncesi tekniğe doymaya başlamıştır. Tabiata karşı yapılan mücadelede, bir nevi barışçılık, bir bıkkınlık başgöstermektedir. İnsanlar Tabiat'a daha yakın, daha basit yaşama tarzlarına yöneliyorlar. Zamanlarını teknik deneylerden fazla, spora hasrediyorlar. Büyük siteler, onlar için tahammül edilmez bir hal alıyor, ruhsuz eserlerin ezici baskısından, teknik organizasyonun katı ve donducu atmosferinden kurtulmak için, şehirlerden kaçmaya can atıyorlar. Kuvvetli ve yaratıcı kabiliyetler, pratik meselelere ve bilime sırt çevirerek, nazarî tetkikata (spekülasyon) yöneliyorlar. Kehânet ilmi, ispirtizma, hindu felsefesi, hristiyanlığın veya hristiyan olmayan inanışların örtüsü altında, metafizik merakı gibi, Darwin devrinde tahkir edilen meşgaleler, bugün yeniden itibar görmektedir. Bu ruh Agustus'un devrindeki Roma ruhudur. Hayattan bezen insanlar, medeniyetten kaçarak, ilkel bir hayatın ve şartların bulunduğu ülkelerde, serserilikte ve-

ya intiharda teselli aramaktadırlar. Lider olarak doğanların makina önünden kaçışları başlamıştır. Çok geçmeden parlak devirlerin mirasçıları, ikinci derecedeki kabiliyetlere meydanı terk edeceklerdir. Faaliyet sahası ne olursa olsun, her büyük müteşebbis her fırsatta, istihdam ettiği elemanların entelelktüel vasfının gittikçe düştüğünün farkına varmaktadır. Oysa entellektüel seviye, devamlı surette yükseldiği için, 19 uncu yüzyılın mükemmel teknik gelişmesi mümkün olabilmiştir. Tam anlamı ile bir noksanlıktan ötürü bile olsa, sadece duraklamanın vuk'u bulması, bir çok kabiliyetli el, çalışmaya hazır olsa blie, tehlike arz etmekte ve bir bitişi haber vermektedir.

Peki bu ellere ne oluyor? Yönetim işi ile uygulama arasındaki gerginlik felâket denebilecek bir şiddete varmıştır. Yönetim işinin önemi, bu işe iştirâk eden bütün gerçek şahsıyetlerin değeri, yönetilenlerin çoğunluğunca farkedilmeyecek ve anlaşılmayacak kadar artmıştır. Uygulama çalışmaları, yani elemeği bakımından ferdin, bundan bölye hiç bir önemi kalmamıştır. Bundan böyle önemli olan sayıdır. Bu sahada insanlar, değiştirilemeyecek bir kaderle karşı karşıya bulunmanın şuuru içinde, egoist hatipler ve gazeteciler tarafından tahrik edilmekte, zehirlenmekte ve malî yönden sömürülmektedirler. İnsanlar öylesine bir ümitsizlik içindedirler ki, bir çoklarının tasavvur ettikleri gibi, makinaların sahiplerine karşı değil, ama makinaların kendilerine kabul ettirdikleri role karşı baş kaldırmak, tabiatlerine daha uygun düşmektedir. Böylece grev perdesi arkasından, sabotajdan intihara kadar, çeşitli görüntüler altında, Ellerin kaderlerine karşı maklnaya karşı, «Standardize» edilmiş hayata karşı,

herşeye, ama aslında hiç bir şeye karşı olan b a ş k a l d ı r m a h a r e k e t i b a ş l a m a k t a d ı r. Teşkilâtlanmış iş temeli üzerinde, binlerce yıldan beri var olan iş teşkilâtlanması ve yönetici ile yönetilen, başlar ve eller arasındaki ilişkiye tekabül eden iş bölümü, temelinden yıkılmış, tuzla buz edilmiştir. Fakat özellikle kitle, teşkilât kavramının inkârı olan, menfî bir varlıktan başka bir şey değildir; hele kendiliğinden canlı bir varlık olmayı hiç bir zaman başaramamıştır. Subaysız bir ordu, düzensiz ve faydasız bir insan yığınından başka bir şey değildir.(57) Eski tuğla ve biraz hurdadan meydana gelmiş bir yığın, hiç bir zaman bir binanın yerini tutamaz. Bu baş kaldırma hareketi, bütün dünyaya yayılmakta, rantabl teknik çalışma imkânına son verecek için, bütün insanlığı tehdit etmektedir. Liderler bu yıkılıştan kaçıp canlarını kurtarabilirler ama, yönetilenler, onlar olmadan bir şeye yaramaz hâle geldikleri için mahvolacaklardır. Yönetilenlerin sayıları bile, onları ölüme mahkûm etmektedir.

Başlayan çöküşün, üçüncü ve en kıymetli alâmeti, t e k n i ğ e k a r ş ı i h a n e t diyebileceğimiz hususdur. Bu husus, herkes tarafından bilindiği halde, hiçbir zaman bütün cepheleri ile ele alınmamış ve kaçınılmaz anlamı asla açığa vurulmamıştır. 19 uncu yüzyılın ikinci yarısında Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın kuvvet plânı, iktisadî ve siyasî, askerî ve mâlî ve akla gelen bütün sahalarda faydalandığı sonsuz üstünlük, rekabetsiz sanayi t e k e l i üzerine

(57) Sovyetler Birliği'nin son on beş yıl içinde bütün yapmak istedikleri, bir zamanlar yıktığı, şimdi canlandırmak istediği siyasi, askeri ve iktisadi teşkilâtlanmayı, yeni isimler altında geri getirmektir.

kurulmuştur. Büyük sanayiler ancak, kuzey ülkelerinin kömür yatakları ile birlikte mülâhaza edildikleri zaman önem kazanıyorlardı. Bu ülkeler dışında dünyanın geri kalan kısımlarının fonksiyonu, mâmul maddeleri tüketmekti: Sömürge politikası da zaten, yeni üretim bölgelerinin gelişmesi üzerine değil, pratik plânda tamamiyle yeni pazarların açılması, yeni ham madde kaynaklarının işletilmesi üzerine kurulmuştur. Şüphesiz ki başka yerlerde de kömür vardı; ama yalnız beyaz ırka mensup bulunan mühendisler, kömürün nasıl çıkarılacağını biliyorlardı. Biz (batılılar), yalnız hammaddelerin değil, bunların değerlendirilmesi için hazırlanmış vasıflı metod ve beyinlerin de yegane sahibi idik. Beyaz işçinin, «Yerli» işçilerle mukayese edildiği zaman bir prensinki kadar yüksek olan, lüks hayat seviyesinin temeli işte budur:(58) Bu durumu Marksizm, yıkıcı anlayışının yararına istismar etmiştir. Tabiî olarak bu farklılığın karşılığını, şimdi biz, gelişme hâdisesi içindeki işsizlik problemi ile ödemek durumundayız. Beyaz işçilerin bugün varlığını tehlikeye koyan yüksek ücret seviyesi, sanayinin liderlerinin, kendi sahalarında gerçekleştirmeyi başardıkları tekel üzerine kurulmuştur.(59)

19 uncu yüzyılın sonuna doğru, gözü dönmüş kudret arzusu en mukadder hatalarını işlemeye başlamıştır. «Beyaz» milletler, en iyi kozları olan tek-

(58) «Yerli» veya «Renkli» milletlerden kasdedilenlere, Rusya'nın, Güney ve Güney Doğu Avrupa'nın bir kısım milletleri de dahildir.

(59) Bu konuda fazla uzağa gitmeye lüzum yoktur. Tarım işçileri ile metalürji işçilerinin ücretleri konusunda mevcut bulunan gerginlik, bir örnek olarak gösterilebilir.

nik bilgiyi, kıskançlıkla kendileri için muhafaza edeceklerine bunları, bütün öğretim müesseselerinde, sözlü ve yazılı olarak bütün dünyada, her önlerine gelene açıklamış, Hintlilerin ve Japonların takdirkâr hayretleri ile mest olmuşlardır. Daha fazla kâr etmek için üretimi, tüketim merkezlerinin ortasına transfer etmek fikrinde belirlenen, meşhur «Sanayi desantralizasyonu» işlemi yapılmıştır. Böylelikle mamul maddelere inhisar edecek olan ihracat yerine beyaz milletler, sırlar, bilgiler, metodlar, mühendisler ve teşkilâtçılar ihraç etmeye başlamışlardır. Zira sosyalizm bu değerli elemanları arabasına koşacağına - ki bunu yapabilirdi - bu yaratıcı güçleri vatanlarından kovmuştur. Birden bire «Yerliler» sırlarımıza vakıf olmaya başlamışlardır; onlar, göçen mucidleri önleyebilmiş ve tam randımanla onlardan yararlanmayı bilmişlerdir. Otuz yılda Japonlar, birinci sıradan teknisyenler olmuşlardır: Rusya'ya karşı yaptıkları savaşta,(60) Japon profesörlerinin bir çok sonuçlar çıkarttıkları harp tekniğinde, Japonya üstünlüğünü ispatlamıştır. Bugün Doğu Asya'da, Hindistan'da, Güney Amerika'da, Güney Afrika'da, hemen hemen her yerde, sanayi bölgeleri ya vardır veya var olmak üzeredir. Bu bölgeler, düşük ücret seviyesi sayesinde, bizi (Batı Avrupa'yı) öldürücü bir rekabetle karşı karşıya getireceklerdir. Beyaz milletlerin ulaşılmaz imtiyazları gelişi güzel saçılmış, israf edilmiş, ve batırılmıştır. Acemiler tecrübelileri yakalamışlardır. Belki de «Yerli» kurnazlığı ile, çok eski medeniyetlerinin, soydan gelen entellektüel olgunluklarının birleşmesi sayesinde, tecrübeli ülkeleri geride bırakmışlardır. Kö-

(60) 1905 Rus-Japon Harbi.

mürün, petrolün yahut beyaz kömürün bulunduğu her yerde, Faust Medeniyeti'nin kalbine çevrilen, yeni bir silâhın imâl edilmesi ve sivriltilmesi mümkündür. Sömürülen dünya, eski sömürenlerden intikamını almak üzeredir. Aynı derecede mahir, ama daha az müşkülpesent olan, renkli milletlerin sayısız çoğunluktaki «Elleri», beyazların iktisadî teşkilâtlarını, hayatî temellerine kadar yok edeceklerdir. Uzak Doğu'nun Kulileri[61] ile karşılaştırıldığı zaman, bugün beyaz işçinin b i r a l ı ş k a n l ı k olarak yararlandığı lüks, onun yıkımı olacaktır. Çünkü, beyaz işçinin emeği bile artık arzu edilmeyecektir. Kuzey bölgelerdeki kömür yataklarının çevresinde, teksif edilmiş muazzam insan kitleleri, büyük sanayi merkezleri, o bölgelerde yatırılmış sermayeler, şehirler, bütün gerçekleri ile bütün bu bölgelerde giriştikleri rekabette hezimetin ufukta gözüktüğünü görmektedirler. Devamlı surette üretimin ağırlık noktaları, bu bölgelerden uzaklaştığı gibi, Birinci Dünya Savaşı'nda renkli ırkların, beyaz ırka karşı duydukları saygı da silinmiştir. Beyazların ülkesinde hüküm süren işsizliğin, deva bulunmaz ve gerçek temeli i ş t e b ü t ü n b u n l a r d ı r. Bu hal hiç bir zaman geçici bir buhran değil, b i r k ı y a m e t i n b a ş l a n g ı c ı d ı r.

Şimdilik Rusların da dahil bulundukları bu renkli ırklar için, Faust Tekniği hiç bir zaman bir iç zaruret gibi telâkki edilmemektedir. Yalnız Faust İnsanı, k e n d i ş e k l i i ç i n d e d ü ş ü n m e k t e, d u y m a k t a v e y a ş a m a k t a d ı r. Onun mânen ihtiyaç duyduğu husus, iktisadî sonuçlar değil za

(61) Kuli: Hindustani dilinde, sömürgelerde çalıştırılan çinli ve hintli işçilere verilen isim. Kuliler kanaatkârlıkları ile tanınmışlardır.

ferlerdir. «NAVİGARE NECESSE EST, VİVERE NON EST NECESSE»(62) sözü, renkli ırka mensup olanlar için, Faust Medeniyeti'ne karşı yürütülen savaşta bir silâhtır; öyle bir silâh ki, ormanda gayeye hizmet ettikten sonra bir kenara atılan bir ağaç dalı gibi.. Bu makina tekniği, bir gün Faust Medeniyeti ile beraber ortadan kalkacak, şuraya buraya saçılan kalıntıları unutulacaktır; demiryollarımız ve buharlı gemilerimiz, Romalı'ların yolları ve Çin Seddi gibi fosilleşecek; dev sitelerimiz ve gökdelenlerimiz eski Menfis ve Bâbil'in harabelerine dönecektir. Bu tekniğin tarihi, önüne geçilmez bir şekilde sonuna yaklaşmaktadır. Bütün diğer kültür şekilleri gibi, bizim kültürümüz de içten kemirilip bitirilecektir. Ama bu işin ne zaman ve nasıl olacağını biz de bilmiyoruz.

Bu kaderle karşı karşıya gelen bizlere yaraşan, bir tek Dünya Görüşü vardır. O da daha önceden «Aşil'in Tercihi» bahsinde zikredilen tutumdur: Hareket ve şan şeref dolu kısa bir hayat, uzun ve boş bir mevcudiyetten evlâdır. Fertler, sosyal tabakalar, milletler için tehlike o kadar büyüktür ki, herhangi bir hayalle avunmak zillettir. Zaman bize rağmen geçip gitmektedir. Korkakça geri dönmek gibi, tedbirli davranarak her şeyden vazgeçmek imkânı da kalmamıştır. Sadece hayalciler, bir kurtuluş çâresinin varlığına inanmaktadırlar. İyimserlik korkaklıktır.

Biz, bu devirde dünyaya gedik, bizim için çizilen yolu, mukadder bir süre içinde, cesurca takip etmek zorundayız. Başka bir alternatif yoktur. Görevimiz, ümitsizce ve takviye imkânı beklemeden, müda-

(62) «Yelken açmak gereklidir, yaşamak değil.»

faası güç bir duruma çakılıp kalmaktadır. Dayanmak, kemikleri Pompei'nin kapısı önünde bulunan, Vezüv'ün indifası sırasında, kendisini nöbetten almayı unuttukları için, görev başında ölen Romalı asker misâli, dayanmalıyız. Büyüklük de, asalet de budur. İnsanların elinden alınamayacak yegâne şerefli son, yine budur.

S O N

1880 yılında Almanya'nın Blankenburg şehrinde doğan Oswald Spengler, Nietzsche, Dilthey ve Goethe'nin etkisi altında kalmış bir düşünürdür. 1912-1918 yılları arasında kaleme aldığı ve 1918 yılında yayınladığı «Batının Çöküşü» isimli eseri ile şöhret yapan Spengler'in ünü, bu tarihten sonra gittikçe yayılmaya başlamıştır.

«İnsan ve Teknik», Spengler'in dünya görüşünün bir özeti olduğu kadar, teknik ve insan ilişkilerini bütün inceliği ile işlemek gibi, günümüzün en önemli konularından birini, tüm halinde gözler önüne sermek meziyetine de sahiptir.

«İnsan ve Teknik»in ilgi çekici yönü, toplumların gelişmesini iktisadi ilişkilerle yorumlamak isteyen ve günümüz Türkiye'sinde moda haline gelen marksizmin iktisadi görüşünün nekadar yanlış olduğunu ortaya koyabilmesidir. Spengler'e göre toplumları iktisaden yücelten unsur iktisadi ilişkiler değildir. Yüksek kültür ve medeniyetleri yaratan kuvvet, milletlerin sahip olduğu «Ruh»tur. Milletlerin iktisadi ve teknolojik gelişmelerini iktisadi ilişkiler açısından ele almak, meseleyi daha karışık bir hale getirmekten başka bir işe yaramayacaktır. Yüksek kültür ve medeniyetler, ileri bir teknoloji ve refah, güçlü bir millet ruhunun kristalleşmesinin sonucudur. Toplumlararası ve toplumlariçi iktisadi ilişkiler daha sonra doğmaktadır. Toplumun yaşayışında millet ruhu, yükselmenin veya geri kalmanın tek sebebidir. İktisadi ilişkiler ise sonuçtur. Sonuçlar toplum açısından sakıncalı bile olsa, yüksek bir millet ruhunun etkisi ile onları düzeltmek herzaman mümkündür

Fiyatı: 5 Lira